

ANALIZA TRŽIŠTA
ZAVRŠAVANJA
(TERMINACIJE)
POZIVA U
ODREĐENU JAVNU
KOMUNIKACIJSKU
MREŽU KOJE SE
PRUŽA NA
FIKSNOJ LOKACIJI

veljača 15
2013

Sadržaj

1 Sažeti pregled dokumenta.....	3
2 Uvod	7
2.1 Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije.....	7
2.2 Zakon o elektroničkim komunikacijama	8
2.3 Odnos prema drugim zakonima.....	10
2.4 Osvrt na trenutno važeću odluku o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	10
2.5 Kronološki slijed aktivnosti	12
3 Utvrđivanje mjerodavnog tržišta.....	15
4 Nepokretne mreže i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj	16
4.1 Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj.....	16
5 Određivanje granica mjerodavnog tržišta	23
5.1 Mjerodavno tržište u dimenziji usluga	23
5.1.1 Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina.....	23
5.1.2 Zamjenjivost na strani ponude i potražnje - veleprodajna razina	27
5.2 Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji	30
5.3 Stajalište HAKOM-a o određivanju mjerodavnog tržišta	31
6 Procjena postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom	32
6.1 Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta.....	32
6.2 Tržišni udjeli operatora na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	34
6.3 Nedostatak protutežne kupovne moći.....	36
6.4 Ekonomije razmjera.....	37
6.4.1 Odnos prometa unutar mreže i poziva prema drugim mrežama.....	38
6.5 Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.....	39
7 Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji	41
7.1 Odbijanje dogovora /uskraćivanje međupovezivanja.....	42
7.2 Previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva	42
7.3 Prešutni sporazum(i).....	43
7.4 Diskriminacija na cjenovnoj osnovi	44
7.5 Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane s cijenama.....	45
7.5.1 Diskriminacija kakvoćom usluge.....	46
7.5.2 Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međupovezivanja i minimalnim ponudama	

međupovezivanja novih operatora za operatore ovlaštene za pružanje elektroničkih komunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj	46
7.6 Nerazumni/neopravdani zahtjevi	46
7.7 Neopravdano korištenje informacija o konkurentima	47
7.8 Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija	47
7.9 Unakrsno subvencioniranje i vertikalna integracija	48
7.10 Taktike odgađanja	49
8 Regulatorne obveze određene operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji	51
8.1 Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže	52
8.2 Obveza nediskriminacije	56
8.3 Obveza transparentnosti	57
8.4 Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva	62
8.4.1 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini	65
8.4.2 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini	67
8.4.3 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini	68
8.4.4 Obveza računovodstvenog razdvajanja	70
8.4.5 Ostale regulatorne obveze koje bi HAKOM, na temelju ZEK-a, mogao propisati na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji	72
9 Prilozi	74
9.1 Prilog A - mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja	74
9.2 Prilog B Komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a	74
na navedene komentare	74
9.3 Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na	74
navedene komentare	74
9.4 Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je HAKOM nametnuo	74
operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt HAKOM-a na navedene	74
komentare	74

1 Sažeti pregled dokumenta

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize HAKOM će odrediti, zadržati, izmijeniti ili ukinuti regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

HAKOM je u provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a, osobito vodio računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj (lat. *ex ante*) regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.¹

U srpnju 2009. godine, HAKOM je proveo postupak analize tržišta te u skladu s navedenim odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredio trgovačka društva: Amis Telekom d.o.o., H1 Telekom d.d., HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Iskon Internet d.d., Metronet telekomunikacije d.d., OT-Optima Telekom d.d., Primatel d.o.o., VIPnet d.o.o., i Voljatel telekomunikacije d.o.o. operatorima sa značajnom tržišnom snagom te istima odredio regulatorne obveze na temelju utvrđenih nedostataka na tržištu. Prethodno spomenuto je detaljno obrazloženo u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“.

Sukladno članku 52. stavku 2. ZEK-a, s obzirom da je od trenutka donošenja odluka o završenim postupcima analize iz članka 52. stavka 1. prošlo razdoblje od tri godine, HAKOM ponovo provodi postupak utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a, a koji su preduvjet za provođenje postupaka iz članka 54. ZEK-a.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom.

---

¹ OJ C 165/6; 11. srpnja 2002. godine

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta, HAKOM je odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju te na temelju rezultata provedene analize odredio dvanaest mjerodavnih tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu na fiksnoj lokaciji i to kako slijedi:

1. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Amis Telekom d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
2. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora B.Net Hrvatska d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
3. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora BT Net d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
4. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora H1 Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
5. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Hrvatski Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
6. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Iskon Internet d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
7. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Metronet d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
8. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Metronet telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
9. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Novi net d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
10. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora OT-Optima Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
11. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora VIPnet d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
12. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Terakom d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan.

Prethodno navedena mjerodavna tržišta uključuju uslugu završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan. Također, HAKOM je odredio da je, u zemljopisnoj dimenziji, mjerodavno tržište za uslugu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, odredio dvanaest operatora u nepokretnim mrežama kao operatore sa značajnom tržišnom snagom:

1. Operator Amis Telekom d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
2. Operator B.Net Hrvatska d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
3. Operator BT Net d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
4. Operator H1 Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
5. Operator Hrvatski Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
6. Operator Iskon Internet d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
7. Operator Metronet d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
8. Operator Metronet telekomunikacije d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
9. Operator Novi net d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
10. Operator OT-Optima Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
11. Operator VIPnet d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
12. Operator Terakom d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;

Nakon što je odredio operatore sa značajnom tržišnom snagom, HAKOM je, na temelju prepreka koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i na pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje operator sa značajnom tržišnom snagom može prenijeti svoju značajnu tržišnu snagu, odredio HT-u sljedeće regulatorne obveze:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz objavu standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva;
- obveza računovodstvenog razdvajanja

dok su ostalim operatorima sa značajnom tržišnom snagom određene regulatorne obveze kako slijedi:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave minimalne ponude uvjeta međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena.

Sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a HAKOM će zatražiti mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja o načinu na koji je HAKOM odredio mjerodavno tržište i utvrdio operatore sa značajnom tržišnom snagom, a koje će biti dostupno nakon provedenog postupka javne rasprave.

2 Uvod

2.1 Europski regulatorni okvir za elektroničke komunikacije

Europska komisija je u ožujku 2002. godine usvojila četiri direktive koje predstavljaju Regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga, a peta direktiva, koja također predstavlja Regulatorni okvir, usvojena je u listopadu 2002. godine. Prethodno navedene direktive su sljedeće:

- Direktiva 2002/19/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o pristupu i međusobnom povezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajućih dodatnih usluga („*Direktiva o pristupu*“);
- Direktiva 2002/20/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o ovlaštenju na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga („*Direktiva o ovlaštenju*“);
- Direktiva 2002/21/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Okvirna direktiva*“);
- Direktiva 2002/22/EC Europskog parlamenta i Vijeća od 7. ožujka 2002. godine o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge („*Direktiva o univerzalnoj usluzi*“);
- Direktiva 2002/58/EC Europskog parlamenta i Vijeća o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru („*Direktiva o privatnosti u elektroničkim komunikacijama*“).

Namjera direktiva Europske komisije jest promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija u svim članicama Europske unije. Europska komisija je 2009. godine usvojila dvije direktive kojima se mijenja i dopunjuje regulatorni okvir iz 2002. godine na području elektroničkih mreža i komunikacijskih usluga te uredbu o osnivanju BEREC-a:

- Direktiva 2009/140/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. godine o izmjenama i dopunama Direktive 2002/21/EZ o zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge, Direktive 2002/19/EZ o pristupu i međupovezivanju elektroničkih komunikacijskih mreža i pripadajuće opreme, te Direktive 2002/20/EZ o ovlaštenjima na području elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga;

- Direktiva 2009/136/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenog 2009. godine o izmjenama Direktive 2002/22/EC o univerzalnoj usluzi i pravima korisnika vezanim uz elektroničke komunikacijske mreže i usluge i Direktive 2002/58/EC o obradi osobnih podataka i zaštiti privatnosti u elektroničkom komunikacijskom sektoru;
- Uredba 1211/2009 o osnivanju posebnog tijela europskih regulatora za elektroničke komunikacije i njegovog Ureda (BEREC) koja ima snagu zakona u državama članicama i neposredno je primjenjiva (proces implementacije u nacionalna zakonodavstva bio je određen do 25. svibnja 2011.) dok u odnosu na Republiku Hrvatsku smjernice su sastavni dio pravne stečevine Europske unije s kojom je potrebno uskladiti nacionalno zakonodavstvo, a uredba će biti neposredno primjenjiva primitkom u članstvo EU.

Na temelju prvog odlomka članka 15. Okvirne direktive (Direktiva 2002/21/EC), Europska komisija je usvojila Preporuku (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima na području elektroničkih komunikacija podložnima prethodnoj regulaciji². Na temelju nove Preporuke o mjerodavnom tržištima, postoji 7 mjerodavnih tržišta koja su podložna prethodnoj regulaciji što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila) te na taj način utvrdila da su mjerodavna tržišta podložna prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije. Intencija Preporuke o mjerodavnim tržištima je promicanje harmonizacije u području elektroničkih komunikacija na način da isti proizvodi i usluge budu predmet analize tržišta u svim članicama Europske unije. Međutim, nacionalna regulatorna tijela članica su ovlaštena i sama utvrditi da su pojedina tržišta, koja se razlikuju od popisa tržišta iz važeće Preporuke, podložna prethodnoj regulaciji, a ovisno o prilikama u svakoj pojedinoj zemlji, ali uz uvjet da se dokaže da su na tim tržištima istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila).

2.2 Zakon o elektroničkim komunikacijama

U provedbi postupka analize tržišta, koji je propisan člankom 52. ZEK-a³, HAKOM osobito vodi računa o primjeni mjerodavne Preporuke Europske komisije (2007/879/EC) od 17. prosinca 2007. godine o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji i o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge.

Osnovni cilj postupka analize tržišta je utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu ili

² OJ L 344/65; 28. prosinca 2007. godine

³ Zakon o elektroničkim komunikacijama NN 73/08, 90/11 i 133/12

zajedničku značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu. Na temelju rezultata provedene analize HAKOM će odrediti, zadržati, izmijeniti ili ukinuti regulatorne obveze navedene u člancima od 58. do 65. ZEK-a.

Regulatorni okvir iz 2009. godine, koji je implementiran u zemljama Europske unije i u hrvatskom zakonodavstvu kroz ZEK, propisuje provođenje postupka analize tržišta koji može uključivati sljedeće.

Postupak *utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji* u skladu je s člankom 53. ZEK-a uz primjenu mjerodavne preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji. S obzirom da je mjerodavna preporuka stupila na snagu 28. prosinca 2007. godine i sadrži 7 tržišta podložnih prethodnoj regulaciji, HAKOM je u mogućnosti, bez dokazivanja da su istodobno zadovoljena tri mjerila (Test tri mjerila), prethodno regulirati samo tih 7 tržišta. Međutim, u skladu s člankom 53. stavkom 2. ZEK-a, HAKOM može odlukom utvrditi da su i druga mjerodavna tržišta koja su specifična za područje elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga u Republici Hrvatskoj podložna prethodnoj regulaciji ako su na tim tržištima istodobno zadovoljena sljedeća tri mjerila:

1. prisutnost visokih i trajnih zapreka za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode;
2. struktura tržišta koja ne teži razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja unutar odgovarajućeg vremenskog okvira;
3. primjena mjerodavnih propisa o zaštiti tržišnog natjecanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanja nedostataka na tržištu.

U nastavku se provodi postupak *koji se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom mjerodavnom tržištu*. U svrhu određivanja mjerodavnog tržišta, prema članku 54. ZEK-a, HAKOM utvrđuje dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju tržišta, vodeći osobito računa o mjerodavnim smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage, sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Po određivanju mjerodavnog tržišta u objema navedenim dimenzijama, HAKOM, u suradnji s Agencijom za zaštitu tržišnog natjecanja, ocjenjuje djelotvornost tržišnog natjecanja na tom tržištu. U slučaju nedostatka djelotvornog tržišnog natjecanja, HAKOM, sukladno članku 55. ZEK-a, procjenjuje postoji li na tom mjerodavnom tržištu operator/operatori sa značajnom tržišnom snagom.

U konačnici, ukoliko kroz analizu tržišta utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, sukladno članku 55. ZEK-a, HAKOM *određuje operatora sa*

značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu te svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom određuje regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a.

Zaključno, predmetno **tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji** navedeno je u mjerodavnoj preporuci⁴ stoga je i dalje podložno prethodnoj regulaciji, odnosno HAKOM je u mogućnosti isto prethodno regulirati, a samim time i utvrditi bez dokazivanja da su istodobno zadovoljena tri mjerila navedena u članku 53. stavku 2. ZEK-a.

2.3 Odnos prema drugim zakonima

Sukladno članku 6. stavku 4. ZEK-a, HAKOM, između ostalih, osobito surađuje s AZTN-om⁵. AZTN je pravna osoba s javnim ovlastima koja samostalno i neovisno obavlja poslove u okviru djelokruga i nadležnosti određenih Zakonom o zaštiti tržišnog natjecanja⁶ i Zakonom o državnim potporama⁷ za što odgovara Hrvatskom saboru.

Praksa je HAKOM-a u postupku analize tržišta, a sukladno članku 54. stavku 5. ZEK-a, zatražiti mišljenje AZTN-a na prijedlog odluke o određivanju mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom. U okviru suradnje s AZTN-om, HAKOM od AZTN-a zahtijeva mišljenje ili predlaže pokretanje postupka pred AZTN-om u svim slučajevima sprečavanja, ograničavanja ili narušavanja tržišnog natjecanja, u skladu s posebnim zakonom kojim je uređena zaštita tržišnog natjecanja.

2.4 Osvrt na trenutno važeću odluku o analizi tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Primjenom propisa iz ZEK-a, HAKOM je obavezan provesti postupak analize tržišta u skladu s procedurom navedenom u VIII. poglavlju ZEK-a. Osnovni cilj postupka analize tržišta jest utvrditi postoji li na određenom tržištu djelotvorno tržišno natjecanje ili na tom tržištu postoji operator ili više operatora koji imaju značajnu tržišnu snagu. U srpnju 2009. godine, HAKOM je proveo postupak analize tržišta te u skladu s navedenim odredio dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Nakon što je odredio mjerodavno tržište, HAKOM je, na temelju mjerila potrebnih za procjenu operatora sa značajnom tržišnom snagom iz članka 55. stavka 3. ZEK-a, trgovačka društva: Amis Telekom

⁴ Tržište br. 3

⁵ Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja

⁶ „Narodne novine“, broj 79/09

⁷ „Narodne novine“, broj 140/05

d.o.o., H1 Telekom d.d., HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Iskon Internet d.d., Metronet telekomunikacije d.d., OT-Optima Telekom d.d., Primatel d.o.o., VIPnet d.o.o., i Voljatel telekomunikacije d.o.o. operatorima sa značajnom tržišnom snagom te istima odredio regulatorne obveze na temelju utvrđenih nedostataka na tržištu. Prethodno spomenuto je detaljno obrazloženo u dokumentu „Analiza tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji“.

HAKOM je svojim regulatornim aktivnostima, donošenjem niza odluka i rješenja u proteklom razdoblju, osigurao uvjete za daljnju liberalizaciju i regulaciju tržišta elektroničkih komunikacija. Stoga su aktivnosti HAKOM-a u razdoblju nakon odluke u srpnju 2009. godine bile usmjerene na definiranje veleprodajnih uvjeta, koji se odnose na pružanje usluge završavanja poziva i izmjene istih u skladu s interesima tržišta i daljnjim razvojem tržišnog natjecanja, kako je navedeno u nastavku:

- U ožujku 2010. godine, radi usklađenja veleprodajne cijene s pripadajućim troškovima pružanja usluge pristupa službi informacija T-Com-a, izdano je prethodno odobrenje HAKOM-a na povećanje veleprodajne cijene za pristup službi informacija s iznosa od 1,00 kn (bez PDV-a) po pozivu, na iznos od 2,17 kn (bez PDV-a) po pozivu. U skladu s navedenim izmijenjena je Standardna ponuda za usluge međupovezivanja HT-a za operatore elektroničkih komunikacija ovlaštene za pružanje javne govorne usluge u nepokretnoj mreži u Republici Hrvatskoj od 01. listopada 2009. godine.⁸
- U studenom 2010. godine izmijenjena je regulatorna obveza transparentnosti određena HT-u konačnom odlukom Hrvatske agencije za poštu i elektroničke komunikacije na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji i to na način da HT može primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja, odnosno, ako se ne može namiriti iz instrumenata osiguranja plaćanja, privremeno obustaviti pružanje usluge, ukoliko operator korisnik ne podmiri bilo koji dugovani i neosporeni račun za usluge, u roku od 60 dana od zaprimanja pisane opomene. U odnosu na okolnosti vezane uz gospodarsku krizu, koje su postojale u trenutku donošenja analize, nastale su promjene koje su imale značajan utjecaj na regulatorne obveze na mjerodavnim tržištima, pa je stoga bilo potrebno izmijeniti regulatornu obvezu transparentnosti u odnosu na rokove za aktivaciju instrumenata

⁸ odluka se nalazi na internet stranici:

<http://www.hakom.hr/UserDocsImages/2010.g/Odluke/izmjene%20Standardne%20ponude%20za%20usluge%20me%C4%91upovezivanja%20HT-%20988.pdf>

osiguranja plaćanja i privremenu obustavu pružanja usluge, a kako bi se na odgovarajući način pristupilo pitanju smanjene likvidnosti na tržištu.⁹

- U prosincu 2012. godine, na temelju zahtjeva HT-a doneseno je privremeno rješenje kojim se odobrava gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. Naime, postupak modernizacije elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN) i migraciju na IMS tehnologiju, a u kojem se nalazi HT, podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Kako bi osigurao da HT i operatori korisnici u praksi mogu ispitati i riješiti sve sporne okolnosti koje se javljaju u procesu gašenja lokalnih centrala radi modernizacije i racionalizacije mreže, a što predstavlja legitimni cilj HT-a, HAKOM je privremenim rješenjem odredio kako će od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnicima ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Pritom je također određeno da se promet međupovezivanja koji se odnosi na područje pokrivanja ugašene lokalne centrale, a koji se isporučuje iz mreže/u mrežu HT-a na regionalnoj razini naplaćuje po cijenama koje vrijede za lokalno međupovezivanje.¹⁰

2.5 Kronološki slijed aktivnosti

Sukladno članku 52. stavku 2. ZEK-a, s obzirom da je od trenutka donošenja odluka o završenim postupcima analize iz članka 52. stavka 1. prošlo razdoblje od tri godine, HAKOM ponovo provodi postupak utvrđivanja mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj (ex-ante) regulaciji u skladu s člankom 53. ZEK-a, a koji su preduvjet za provođenje postupaka iz članka 54. ZEK-a. Stoga je Vijeće HAKOM-a, na sjednici održanoj 18. srpnja 2012. godine donijelo odluku¹¹ kojom se određuju operatori koji su obvezni dostaviti sve potrebne podatke za određivanje i analizu tržišta započinjanja (originacije) poziva iz javnih komunikacijskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji i određivanje i analizu tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Navedenom

⁹ odluku je moguće pronaći na internet poveznici:

<http://www.hakom.hr/UserDocsImages/2010.g/Odluke/rje%C5%A1enje%20-%20izmjena%20regulatorne%20obveze%20transparentnosti.pdf>

¹⁰ privremeno rješenje moguće je naći na internet poveznici:

http://www.hakom.hr/UserDocsImages/2012/odluke_rjesenja/IZ-AT-RJ-OPR-Privremeno%20rje%C5%A1enje%20IMS-pilot%20projekt%2020121219.pdf

¹¹ klasa: UP/I-344-01/12-03/08; ur. broj: 376-11/12-1

odlukom, Vijeće HAKOM-a je odredilo da su sljedeći operatori¹² obvezni dostaviti sve potrebne podatke:

Tablica 1 Operatori koji su obvezni dostaviti podatke

Red. Broj	NAZIV OPERATORA	Adresa
1.	Akton d.o.o.	Bani 75, Buzin, 10010 Zagreb
2.	Amis Telekom d.o.o.	Bani 75, 10010 Zagreb
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	Avenija Dubrovnik 16, 10020 Zagreb
4.	BT Net d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
5.	H1 Telekom d.d.	Put Trščenice 10, 21000 Split
6.	Hrvatski telekom d.d.	Savska cesta 32, 10000 Zagreb
7.	INFO PROGRES d.o.o	Kamelija 47, 52212 Fažana
8.	Iskon Internet d.d.	Garićgradska 18, 10000 Zagreb
9.	Metronet d.o.o.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10 000 Zagreb
10.	Metronet telekomunikacije d.d.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb
11.	Nexcom d.o.o.	Trnjanska 45, 10000 Zagreb
12.	Novi net d.o.o.	Merhatovec 5, 40314 Selnica
13.	OT – Optima Telekom d.d.	Bani 75/a Buzin, 10010 Zagreb
14.	Primatel d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
15.	Selec d.o.o.	V. Ruždjaka 9c, 10000 Zagreb
16.	Vipnet d.o.o.	Vrtni put 1, 10000 Zagreb
17.	Voljatelj telekomunikacije d.o.o.	Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb

U skladu s navedenim, a s ciljem prikupljanja svih potrebnih podataka, HAKOM je na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, izradio jedinstveni upitnik za operatore koji pružaju elektroničke komunikacijske usluge u nepokretnim mrežama. Navedeni upitnik sastoji se od dva dijela, a isti sadrže sve potrebne podatke za provođenje postupaka iz članka 53. stavka 2. ZEK-a i članka 54. ZEK-a te je iz samih upitnika razvidno u svrhu kojeg će se postupka podaci koristiti (utvrđivanje mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji te određivanje i analiza mjerodavnih tržišta podložnih prethodnoj regulaciji). Prvi dio upitnika se odnosi na uslugu započinjanja (originacije) poziva dok se drugi dio odnosi na uslugu završavanja (terminacije) poziva. Podaci traženi u navedenom upitniku odnose se na razdoblje koje obuhvaća drugo polugodište 2008. godine, cijelu 2009., 2010. i 2011. godinu te prvo polugodište 2012. godine (podaci su zatraženi na šestomjesečnoj osnovi).

¹² Operatori su poredani abecednim redom

S obzirom da je HAKOM, osim na temelju vlastitih pretpostavki i iskustava iz zemalja Europske unije, želio izraditi upitnike i u suradnji s operatorima nepokretnih mreža, 9. srpnja 2012. godine sa svim gore navedenim operatorima nepokretnih mreža održan je sastanak na kojem su se pojasnili upitnici i zatražili komentari operatora.

HAKOM je 20. srpnja 2012. godine, a sukladno odluci Vijeća HAKOM-a od 18. srpnja 2012. godine, operatorima nepokretnih mreža poslao upitnike te odredio rok dostave ispunjenog upitnika, u pisanom i elektroničkom obliku, do 21. rujna 2012. godine. Operatori su dostavili podatke kako je navedeno u tablici 2.

Tablica 2 Zaprimanje upitnika – po operatoru

Red. Broj	NAZIV OPERATORA (operatori nepokretnih mreža)	Datum primitka ispunjenog upitnika
1.	Akton d.o.o. ¹³	28. rujna 2012.
2.	Amis Telekom d.o.o.	21. rujna 2012.
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	24. rujna 2012.
4.	BT Net d.o.o.	4. listopada 2012.
5.	H1 Telekom d.d.	21. rujna 2012.
6.	Hrvatski Telekom d.d.	21. rujna 2012.
7.	Info Progres d.o.o.	2. listopada 2012.
8.	Iskon Internet d.d.	21. rujna 2012.
9.	Metronet d.o.o.	24. rujna 2012.
10.	Metronet telekomunikacije d.d.	21. rujna 2012.
11.	Nexcom d.o.o. ¹⁴	24. rujna 2012.
12.	Novi net d.o.o.	10. listopada 2012.
13.	OT – Optima Telekom d.d.	21. rujna 2012.
14.	Primatel d.o.o. ¹⁵	Nije dostavio
15.	Selec d.o.o.	28. rujna 2012.
16.	Vipnet d.o.o.	21. rujna 2012.
17.	Terakom d.o.o. ¹⁶	4. listopada 2012.

¹³ Akton d.o.o. prometni podaci za Akton d.o.o. iskazani su u upitniku Voljatel telekomunikacija d.o.o., odnosno u upitniku društva Terrakom d.o.o. kojem su Voljatel telekomunikacije d.o.o. pripojene 5. srpnja 2012. godine

¹⁴ Nexcom d.o.o., Selec d.o.o. i Info Progres d.o.o., su izjavili kako u razdoblju koje je obuhvaćeno upitnikom nisu nudili usluge za koje se tražila dostava podataka

¹⁵ Zbog stečajnog postupka koji se provodi u trgovačkom društvu Primatel d.o.o., navedeno društvo nije dostavilo podatke tražene upitnikom.

¹⁶ Voljatel d.o.o. od 5. srpnja 2012. godine, pripojen je društvu Terrakom d.o.o.

3 Utvrđivanje mjerodavnog tržišta

HAKOM je nacionalna regulatorna agencija za obavljanje regulatornih i drugih poslova u okviru djelokruga i mjerodavnosti propisanih ZEK-om i posebnim zakonom kojim je uređeno područje poštanskih usluga. U okviru svojih nadležnosti, HAKOM je zadužen za područje tržišnog natjecanja u elektroničkim komunikacijama te sukladno članku 53. stavku 1. i stavku 2. ZEK-a utvrđuje odlukom mjerodavna tržišta podložna prethodnoj (*ex-ante*) regulaciji. vodeći pritom osobito računa o mjerodavnoj Preporuci Europske komisije iz članka 52. stavka 6. ZEK-a.

Vijeće HAKOM-a je, sukladno članku 53. stavku 1. ZEK-a, Odlukom¹⁷ od 4. srpnja 2012. godine, utvrdilo mjerodavno tržište:

- **završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji¹⁸.**

Navedeno tržište je dio važeće Preporuke Europske komisije, što znači da je Europska komisija zaključila da su na mjerodavnom tržištu istodobno zadovoljena potrebna tri mjerila, te na taj način utvrdila da je mjerodavno tržište podložno prethodnoj regulaciji u većini zemalja Europske unije.

Utvrđivanje mjerodavnog tržišta predstavlja temelj za provođenje analize tržišta, koja se sastoji od određivanja mjerodavnog tržišta i procjene postojanja jednog ili više operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu te određivanja regulatornih obveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom, a što je detaljno obrađeno u poglavljima koja slijede.

¹⁷ Odluka o mjerodavnim tržištima podložnim prethodnoj regulaciji (klasa:UP/I-344-01/12-03/07; ur.broj:376-11/12-1

¹⁸ tržište broj 3 iz Aneksa Preporuke Europske komisije o mjerodavnim tržištima podložnima prethodnoj regulaciji

4 Nepokretne mreže¹⁹ i međupovezivanje u Republici Hrvatskoj

4.1 Glavne karakteristike nepokretnih mreža i međupovezivanja u Republici Hrvatskoj

U razdoblju obuhvaćenom upitnicima, maloprodajnu uslugu poziva iz nepokretnih mreža (dalje u tekstu: poziv), krajnjim korisnicima na telekomunikacijskom tržištu u Republici Hrvatskoj, pružalo je trinaest operatora²⁰ kako je navedeno u tablici 3.

Tablica 3 Operatori koji pružaju maloprodajnu uslugu poziva krajnjim korisnicima

Red. Broj	NAZIV OPERATORA	Adresa
1.	Akton d.o.o.	Bani 75, Buzin, 10010 Zagreb
2.	Amis Telekom d.o.o.	Bani 75, 10010 Zagreb
3.	B.Net Hrvatska d.o.o.	Avenija Dubrovnik 16, 10020 Zagreb
4.	BT Net d.o.o.	Dubravkin trg 5, 10000 Zagreb
5.	H1 Telekom d.d.	Put Trščenice 10, 21000 Split
6.	Hrvatski telekom d.d.	Savska cesta 32, 10000 Zagreb
7.	Iskon Internet d.d.	Garićgradska 18, 10000 Zagreb
8.	Metronet d.o.o.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10 000 Zagreb
9.	Metronet telekomunikacije d.d.	Ulica grada Vukovara 269/d, 10000 Zagreb
10.	Novi net d.o.o.	Merhatovec 5, 40314 Selnica
11.	OT – Optima Telekom d.d.	Bani 75/a Buzin, 10010 Zagreb
12.	Vipnet d.o.o.	Vrtni put 1, 10000 Zagreb
13.	Voljatel telekomunikacije d.o.o.	Radnička cesta 48/1, 10000 Zagreb

U Republici Hrvatskoj, HT je najveći operator s vlastitom PSTN mrežom. Kroz godine u kojima je bio monopolist HT je razvio mrežu pretežno fokusiranu na pružanje javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži na koju nadograđuje druge tipove elektroničkih komunikacijskih usluga kao što su podatkovne komunikacije (Internet, VoIP, IPTV) i bežični pristup internetu.

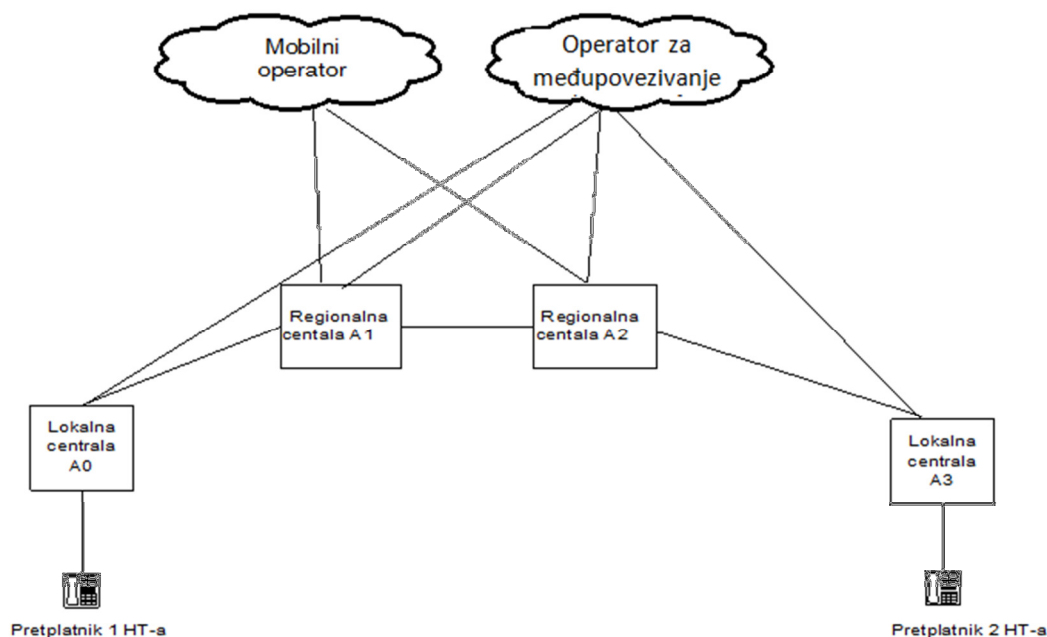
Arhitektura mreže HT-a se od srpnja 2009. godine kada je donesena odluka o prvom krugu analize na ovom tržištu nije izmijenila. Navedeno bi značilo da se arhitektura mreže HT-a i dalje sastoji se od deset regionalnih centrala (eng. *single tandem*) i sedamdeset dvije lokalne

¹⁹ Pojam „nepokretna mreža“ odnosi se na javne komunikacijske mreže na fiksnoj lokaciji

²⁰ operatori su poredani abecednim redom

centrale²¹. HT preko svojih regionalnih centrala prihvaća međunarodne pozive. Također, na HT-ove regionalne centrale spajaju se operatori pokretnih elektroničkih komunikacijskih mreža²² kao i operatori nepokretnih mreža koji se, za razliku od operatora pokretnih mreža, mogu spojiti i na lokalnim centralama, što je vidljivo na slici 1.

Slika 1 Međupovezivanje HT-a s ostalim operatorima

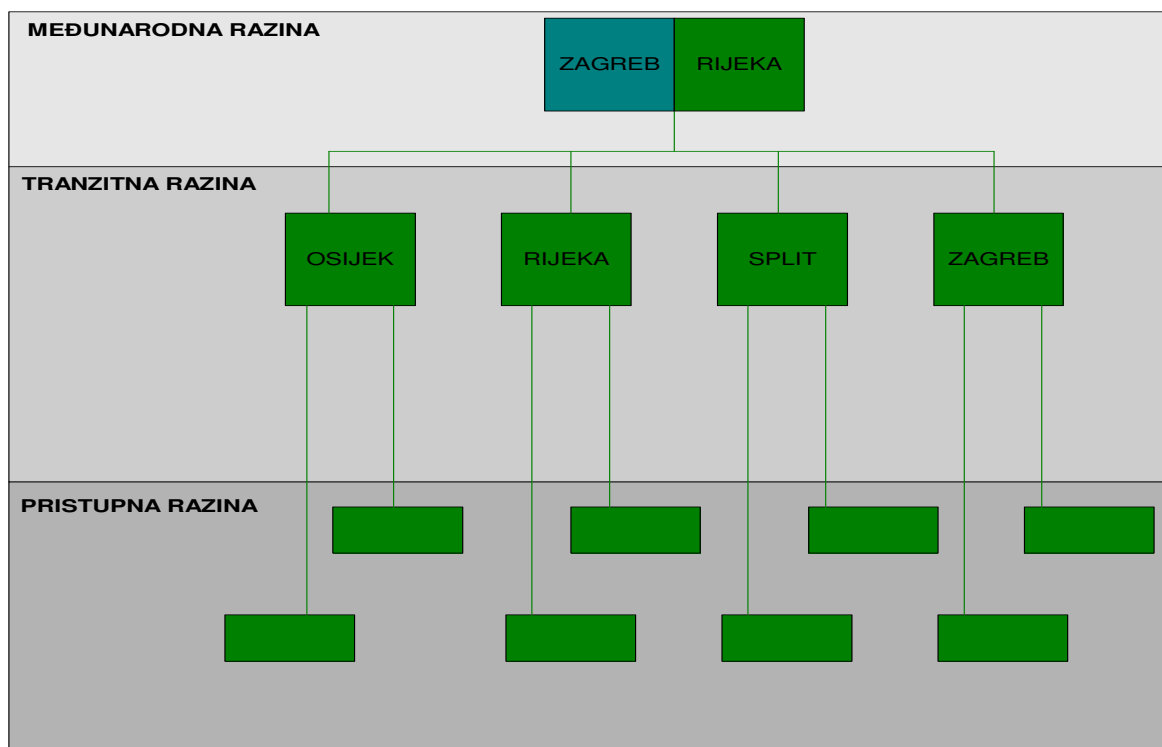

U svrhu međupovezivanja mreža HT-a je podijeljena na četiri regionalna pristupna područja: Zagreb, Split, Rijeka i Osijek te je svako regionalno pristupno područje podijeljeno na više lokalnih pristupnih područja. Regionalne pristupne točke su osnovne točke preko kojih se pristupa uslugama regionalnog i nacionalnog međupovezivanja. Preko lokalne pristupne točke pristupa se uslugama lokalnog međupovezivanja. Promet između dva lokalna pristupna područja odvija se preko pripadajućih regionalnih pristupnih točaka. U svakom regionalnom pristupnom području HT je uspostavio više regionalnih pristupnih točaka te po jednu pristupnu točku u svakom lokalnom pristupnom području. Konfiguracija nepokretne mreže HT-a prikazana je na slici 2.

²¹ podatak preuzet iz upitnika za nepokretne mreže. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala.

²² dalje u tekstu se pojam „pokretna elektronička komunikacijska mreža“ mijenja s „pokretna mreža“

Slika 2 Konfiguracija fiksne mreže HT-a

Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća usluge međupovezivanja koje se nude na pristupnoj točki operatora na kojoj operator prenosi pozive predane od strane drugih operatora usmjerene na vlastite zemljopisne brojeve, nezemljopisne brojeve (usluge s posebnom tarifom i usluge besplatnog poziva), kratke kodove za glasovne usluge (odabir operatora, harmonizirani europski broj, usluge bez posebne tarife, usluge s posebnom tarifom, usluge podrške korisnicima, hitne službe) s te pristupne točke operatora na pojedina odredišta. Usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća samo govorni promet, ne i podatkovni. Usluga završavanja (terminacije) poziva pruža se ovisno o točki međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili regionalnog pristupnog područja. Koji promet će operator moći ostvarivati te po kojoj cijeni ovisi o točki međupovezivanja na koju će se spojiti. Preko lokalne pristupne točke pozivi se mogu terminirati u pripadajuće lokalno pristupno područje u kojem se nalazi lokalna pristupna točka. Iz perspektive međupovezivanja to se smatra uslugom lokalnog završavanja (terminacije) poziva. Pozivi koji završavaju (terminiraju) unutar istog regionalnog pristupnog područja u kojem su predani od operatora, su pozivi istog regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (regionalno terminiranje). U slučaju međupovezivanja mreža preko regionalnih pristupnih točaka pozivi se mogu terminirati u regionalno pristupno područje različito od onog u kojem se nalazi regionalna pristupna točka na kojoj su pozivi predani od operatora odnosno onog u kojem je nastao polazni promet. U tom slučaju, pozivi se smatraju pozivima drugog

regionalnog pristupnog područja iz perspektive međupovezivanja (nacionalno terminiranje) te za njih operator plaća cijenu usluge nacionalnog završavanja (terminacije) poziva.²³

U razdoblju od srpnja 2009. godine do danas, međupovezivanje operatora, definirano Standardnom ponudom²⁴, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog teritorija Republike Hrvatske, s HT-ovom mrežom moguće je na jedan od sljedeća dva načina:

1. u svakom od četiri regionalna pristupna područja, i to:
  - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
  - na svim lokalnim pristupnim točkama unutar pojedinog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
  - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja;
2. u najmanje tri od četiri regionalna pristupna područja od kojih jedno obavezno mora biti regionalno pristupno područje Zagreb, i to:
  - na svim regionalnim pristupnim točkama za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja unutar odabranog regionalnog pristupnog područja, ili
  - na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog odabranog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja određenog u zahtjevu operatora za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog među povezivanja.

U razdoblju od srpnja 2009. godine do danas, međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar određenog pristupnog područja, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog regionalnog pristupnog područja za usluge lokalnog međupovezivanja, ili

²³ Prema Standardnoj ponudi za usluge međupovezivanja Hrvatskog Telekom d.d. za operatore elektroničkih komunikacija ovlaštenje za pružanje javne govorne usluge u Republici Hrvatskoj usluga nacionalnog završavanja (terminacije) poziva je moguća samo dok ukupan promet iz i u regionalno pristupno područje u kojem operator nije spojen s HT-ovom mrežom ne prijeđe 60 Erlanga.

²⁴ Standardna ponuda za usluge međupovezivanja Hrvatskog Telekom d.d. za operatore elektroničkih komunikacija ovlaštenje za pružanje javne govorne usluge u Republici Hrvatskoj od 1. listopada 2009. godine

3. na svim regionalnim pristupnim točkama unutar pojedinog pripadajućeg regionalnog pristupnog područja za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja i na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

U razdoblju trajanja analize tržišta iz srpnja 2009. godine, međupovezivanje operatora, koji namjerava pružati svoje usluge pretplatnicima HT-a unutar cijelog nacionalnog odredišnog koda, s HT-ovom mrežom moguće je:

1. na svim pripadajućim lokalnim pristupnim točkama unutar tog nacionalnog odredišnog koda za usluge lokalnog međupovezivanja, ili
2. na svim pripadajućim regionalnim pristupnim točkama koje pokrivaju taj nacionalni odredišni kod za usluge regionalnog i nacionalnog međupovezivanja, te na pojedinim lokalnim pristupnim točkama određenima u zahtjevu Operatora za usluge lokalnog međupovezivanja.

Ostali operatori na tržištu imaju drugačije mreže od HT-a, većinom zvjezdaste arhitekture, s glavnim čvorovima u Zagrebu, Osijeku, Rijeci i Splitu. Uglavnom se sastoje od PSTN pristupnika (eng. *gateway*), softverskog/programskog preklopnika/komutatora (eng. *softswitch*) i dr. te se temelje na MPLS/IP tehnologiji. Dakle, u Republici Hrvatskoj alternativni operatori imaju elektroničku komunikacijsku mrežu temeljenu na IP tehnologiji. Budući da se ovdje govori o dvije različite tehnologije gdje jedna koristi prospajanje kanala (eng. *circuit switching*), a druga prospajanje paketa (eng. *packet switching*), bitno je napomenuti da se različite tehnologije međusobno lako povezuju na način da se koriste pristupnici (eng. *gateway*) koji vrše pretvorbu sučelja i signalizacijskih protokola te se time postiže tehnološka neutralnost.

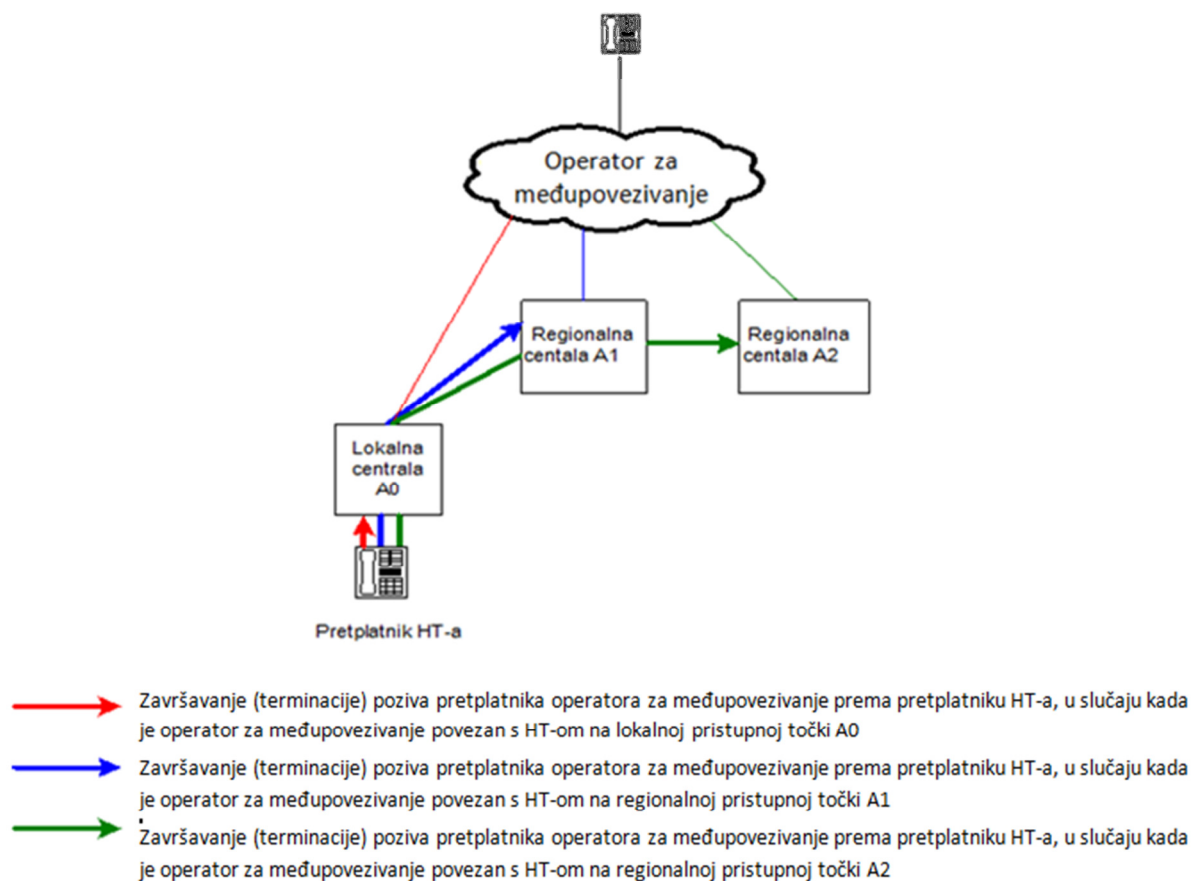
Prema važećoj strukturi međupovezivanja u uslugu završavanja (terminacije) poziva ulazi prijenos (tranzit) poziva od pristupne točke mreže na koju je drugi operator spojen, a koja može biti lokalna ili regionalna, pa do krajnjeg korisnika, kao što je prikazano na slici 3. Slika prikazuje uslugu završavanja (terminacije) poziva upućenog iz mreže drugog operatora u mrežu HT-a, u tri slučaja:

- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na lokalnoj pristupnoj točki A0 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od lokalne pristupne točke HT-a A0, na koju je spojen operator, do krajnjeg korisnika HT-a.
- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A1 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva

obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od regionalne pristupne točke HT-a A1, na kojeg je spojen operator, preko lokalne centrale A0 pa do krajnjeg korisnika HT-a, koji je spojen na tu centralu.

- usluga završavanja (terminacije) poziva kada je operator međusobno povezan s HT-om na regionalnoj pristupnoj točki A2 te tada usluga završavanja (terminacije) poziva obuhvaća prijenos (tranzit) poziva od regionalne pristupne točke HT-a A2, na koju je operator spojen, preko regionalne centrale A1, na koju operator nije spojen, sve do lokalne centrale A0, na koju je spojen krajnji korisnik HT-a. Na taj način se ostvaruje usluga nacionalnog završavanja (terminacije) poziva.

Slika 3 Vrste usluge završavanja (terminacije) poziva

HT se nalazi u postupku modernizacije svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN). Migracija s TDM/PSTN na IP/IMS započela je u HT-u 2010. godine, od kada PSTN i IMS rade paralelno. Navedena migracija podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici će moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja

je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine²⁵ HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. HT je dostavio okvirni plan gašenja lokalnih centrala po fazama za koje će se za svaku fazu gašenja donijeti rješenje koje će sadržavati datum gašenja lokalnih centrala i veleprodajne uvjete gašenja centrala.

---

²⁵ klasa: UP/I-344-01/12-05/24, ur. broj: 376-11/12-18

5 Određivanje granica mjerodavnog tržišta

U procesu određivanja mjerodavnog tržišta odnosno granica samog tržišta, HAKOM je obvezan odrediti dimenziju usluga i zemljopisnu dimenziju, vodeći osobito računa o mjerodavnim Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage te o mjerodavnoj pravnoj stečevini Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

Pri određivanju mjerodavnog tržišta polazi se od utvrđivanja zamjenjivosti na strani ponude i zamjenjivosti na strani potražnje. Pomoću zamjenjivosti na strani potražnje utvrđuju se usluge koje korisnici smatraju zamjenskim uslugama. Zamjenska usluga je svaka usluga koja s obzirom na svoja svojstva, cijenu, namjenu i navike korisnika može zamijeniti drugu uslugu i na taj način zadovoljiti istorodnu potrebu korisnika. S druge strane, zamjenjivost na strani ponude ukazuje na spremnost operatora da odmah, odnosno u kratkom roku ponudi istovjetnu uslugu, bez izlaganja značajnim dodatnim troškovima.

Kod zamjenjivosti na strani ponude aktivni operator u kratkom roku reagira na povećanje cijene bez da se pritom izlaže dodatnim troškovima. Ulazak potencijalnih konkurenata podrazumijeva pak značajne nenadoknadive troškove (eng. *sunk cost*) te više vremena za početak pružanja istovjetnih usluga na tržištu.

Jedan od načina kojim je moguće procijeniti postojanje zamjenjivosti na strani ponude i potražnje jest primjena testa hipotetskog monopola (hipotetsko povećanje cijene). Sukladno navedenom testu, postavlja se pitanje što se događa u situaciji malog, ali značajnog, trajnog povećanja cijena usluge uz pretpostavku da cijene svih drugih usluga ostanu iste, pri čemu se u pravilu u obzir uzima trajni rast cijena od 5 posto do 10 posto.

5.1 Mjerodavno tržište u dimenziji usluga

S obzirom da potražnja za uslugom završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji proizlazi iz potražnje za uslugom poziva na maloprodajnoj razini, HAKOM je pri utvrđivanju dimenzije usluga mjerodavnog tržišta završavanja (terminacije) poziva koja se pruža na fiksnoj lokaciji, smatrao prikladnim, utvrditi zamjenske usluge na veleprodajnom tržištu razmatrajući načine putem kojih operatori na maloprodajnom tržištu omogućavaju krajnjem korisniku primanje poziva uvažavajući pritom budući razvoj tržišta.

5.1.1 Zamjenjivost na strani potražnje - maloprodajna razina

Zamjenjivost na strani potražnje na maloprodajnoj razini predstavlja zamjenjivost javno ponuđenih elektroničkih komunikacijskih usluga kao odgovor krajnjih korisnika na malo, ali

značajno, trajno povećanje cijena elektroničkih komunikacijskih usluga određenog operatora. Maloprodajna usluga poziva, odnosno javno dostupna telefonska usluga jesu i upravljani VoIP pozivi kod kojih se prijenos govora pruža putem internetskog protokola i koji u potpunosti prolazi kroz mrežu operatora, a pritom osigurava poseban virtualni kanal za govor. Prilikom određivanja usluga koje se mogu smatrati zamjenskim uslugama, a za koje se korisnik može opredijeliti umjesto usluge poziva u određenu nepokretnu mrežu, potrebno je proučiti ponašanje korisnika pri čemu u obzir treba uzeti njegove navike te osviještenost i osjetljivost na promjene cijena usluga. Osnovno je pitanje može li korisnik u slučaju hipotetskog povećanja cijene usluge jednog operatora, istu zamijeniti drugom uslugom istog ili nekog drugog operatora, kao odgovor na malo, ali značajno, trajno povećanje cijena.

Činjenica je da, prema strukturi troškova poziva, maloprodajna cijena poziva uključuje i trošak veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva. Uslugu završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama nudi svaki od dvanaest operatora nepokretnih mreža. Od srpnja 2009. godine u Republici Hrvatskoj je usluga završavanja (terminacije) poziva u mrežu svakog operatora nepokretne mreže regulirana. Nadalje, u Republici Hrvatskoj, kao i cijeloj Europi na snazi je općeprihvaćeni CPP²⁶ princip prema kojemu trošak poziva u cijelosti snosi pozivatelj. Sukladno tome, povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva neće osjetiti korisnik operatora u čijoj je mreži poziv završio, već korisnici operatora od kojeg je poziv upućen.

Slijedom navedenog, pri određivanju mogućih prepreka potencijalnom povećanju cijena završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama i učinaka njihove zamjene, potrebno je razmotriti ponašanje i pozivatelja i pozvanog, odnosno, korisnikovu cjenovnu osviještenost i osjetljivost na cjenovne promjene. Naime, u većini slučajeva korisnici su osjetljivi na cijenu usluge koju kupuju te na taj način ograničavaju operatore u povećavanju maloprodajnih cijena svojih usluga, a sukladno tome i veleprodajnih cijena. Međutim, zbog CPP principa, operatori koji povećaju cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva se ne suočavaju s direktnim cjenovnim ograničenjima s maloprodajne razine, budući da se povećanje maloprodajne cijene odražava na krajnjem korisniku operatora iz čije je mreže poziv upućen.

Svaki poziv upućen na točno određeni broj u nepokretnoj mreži rezultirat će isporukom poziva na birani broj koji je pridružen određenoj fiksnoj lokaciji. Budući da je svaki telefonski broj poseban za svaku određenu fiksnu lokaciju, pozivatelj točno zna koga zove/želi pozvati, iako ne mora znati u kojoj je nepokretnoj mreži navedeni broj, odnosno tko je pozvanom korisniku pristupni operator. Razlog tome je, između ostalog, i dostupnost usluge prenosivosti broja koja je u Republici Hrvatskoj dostupna od 2006. godine. Zbog navedene usluge korisnicima je teže utvrditi operatora pozvanog korisnika te sukladno tome i cijenu

²⁶ CPP princip (Calling Party Pays)-trošak poziva snosi strana koja zove

završavanja (terminacije) poziva koju isti primjenjuje, a koja će se u konačnici „prevaliti“ na pozivatelja.

Nadalje, krajnji korisnici, neovisno o izboru operatora, žele mogućnost međusobnog komuniciranja. Kako bi im tu komunikaciju omogućili, odnosno kako bi omogućili završavanje (terminaciju) poziva na broju na određenoj lokaciji, operatori međusobno povezuju svoje mreže. S obzirom da niti jedan operator ne može umjesto operatora u čijoj se mreži nalazi pozivani broj, završiti poziv u svojoj mreži, poziv upućen prema nepokretnim mrežama, odnosno na točno određeni broj na fiksnoj lokaciji, nema prikladne zamjenske usluge.

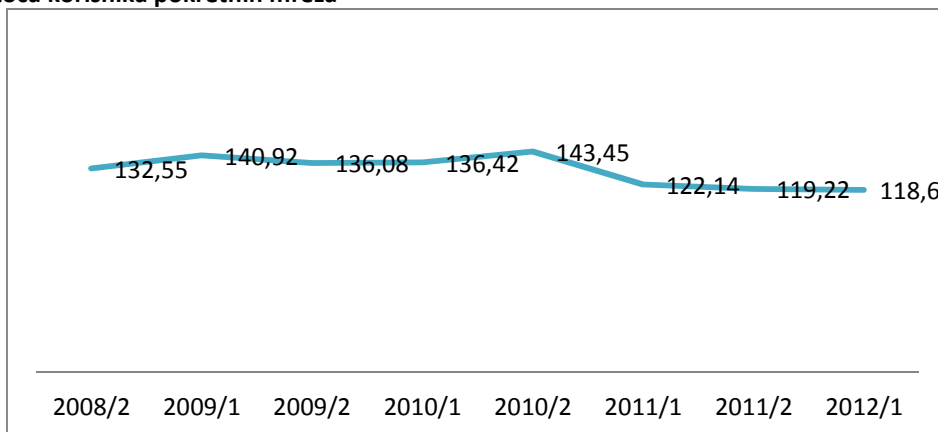
Usluga završavanja (terminacije) poziva, osim što je po samoj svojoj logici i karakteristikama veleprodajna usluga, u slučaju kada su pozivatelj i primatelj poziva u istoj mreži (eng. *on net calls*) definira se kao usluga za vlastite potrebe (eng. *self supply*), što znači da usluga nije prodana drugom operatoru već maloprodajnom dijelu istog operatora.

Maloprodajna cijena usluge poziva prema brojevima u nepokretnim mrežama može stvoriti pritisak na određivanje cijena veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva jedino na način da se izbjegne mreža operatora na čiji je broj poziv upućen. Međutim, u slučaju poziva u određenu nepokretnu mrežu ne postoji niti jedna prikladna zamjenska usluga tom pozivu, osim da poziv završi na broju i u mreži koja je pozvana. Iz razloga što nema zamjenske usluge pozivu na određeni broj u određenoj nepokretnoj mreži, moraju se sagledati svi mogući alternativni načini komunikacije koji bi mogli biti smatrani adekvatnim zamjenskim uslugama, odnosno, koji bi imali stvarni utjecaj na veleprodajnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva.

5.1.1.1 Pozivi upućeni na brojeve u pokretnoj mreži

Pozivatelj uvijek ima mogućnost, umjesto upućivanja poziva na broj u nepokretnoj mreži, dobiti traženog krajnjeg korisnika na njegov/njezin broj u pokretnoj mreži, ukoliko ga krajnji korisnik posjeduje.

Slika 4 Gustoća korisnika pokretnih mreža

Izvor: Upitnik za telefonske usluge u nepokretnoj mreži

Kako je vidljivo iz slike 4, gustoća korisnika usluga pokretnih mreža je bilježila stalni porast do kraja 2010. godine, nakon čega je primjetan blagi pad, odnosno stagnacija. Međutim, nužno je naglasiti kako je prikazani pad gustoće korisnika usluga pokretnih mreža posljedica promjene metodologije obračuna korisnika pokretnih mreža te nipošto ne podrazumijeva i smanjenje broja korisnika usluga pokretnih mreža, čemu u prilog govori i činjenica da zasićenje i dalje značajno prelazi 100 posto. Naime, od 1. siječnja 2011. godine sukladno pojmovniku²⁷, aktivnim korisnikom bez pretplatničkog odnosa smatra se korisnik koji je u zadnjih 90 dana barem jednom koristio definirani aktivnog korisnika (90/180/270 dana).

Iz navedene perspektive, odnosno zbog dostupnosti pojedinog korisnika i na broj u pokretnoj mreži, poziv upućen na broj u pokretnoj mreži može se smatrati zamjenskom uslugom pozivu upućenom na broj u nepokretnoj mreži. Međutim, uzimajući u obzir činjenicu da su cijene poziva upućenih iz nepokretnih mreža u pokretnu mrežu znatno više od cijena poziva iz nepokretne mreže u nepokretnu mrežu, a što je vidljivo iz tablice 4, nije realno očekivati da će korisnik zamijeniti sve svoje pozive prema nepokretnoj mreži pozivima prema pokretnim mrežama.

Tablica 4 Maloprodajne cijene poziva

	nepokretna	pokretna
nepokretna	0,23/0,12*	1,45/0,73*
pokretna	0,80**	0,80**
	0,88***	0,88***

Cijene poziva su izražene u HRK po minuti poziva; bez PDV

* cijena poziva u vrijeme niže tarife (19:00-07:00)

**cijena poziva prema ostalim mrežama (iz cjenika za korisnike u nepretplatničkom odnosu, Simpa Tarife „Pričaj“, „Šalji & surfaj“); korisnik plaća i naknadu za uspostavu poziva u iznosu od 0,24 kn/min

*** cijena poziva prema ostalim mrežama nakon potrošenog paketa uključenih minuta (iz cjenika za korisnike u pretplatničkom odnosu, tarifni paket „EXTRA total S); korisnik plaća i naknadu za uspostavu poziva od 0,20 kn/min

Sukladno navedenom, zamjena poziva iz nepokretne u nepokretnu mrežu pozivima iz nepokretne u pokretnu, ili pozivima iz pokretne u pokretnu mrežu, od strane cjenovno osjetljivog pozivatelja, nije realna, točnije realna je samo u situaciji kada je važno u određenom trenutku uspostaviti poziv.

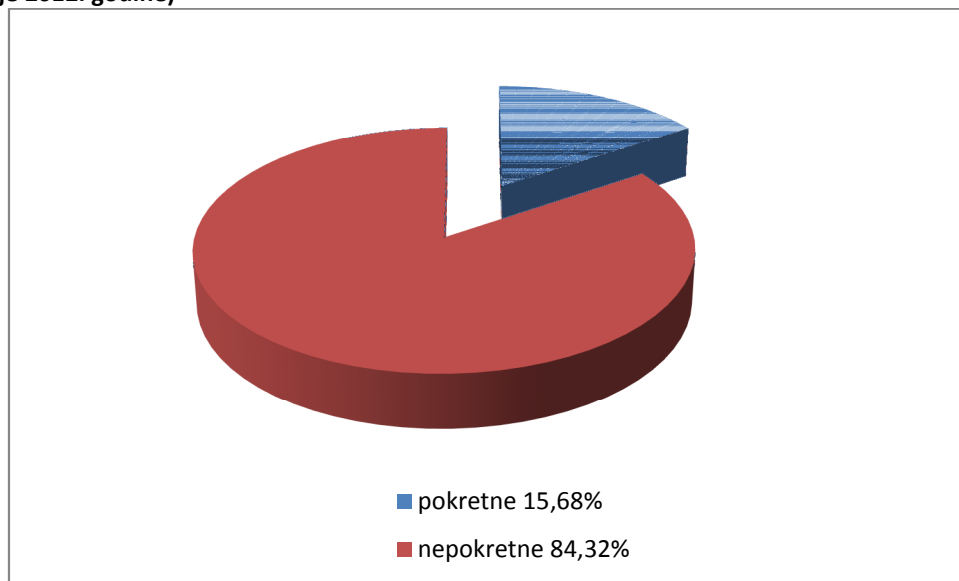
Naime, ukoliko je poziv upućen iz pokretne mreže, maloprodajna cijena tog poziva bit će ista neovisno o tome je li poziv upućen u drugu pokretnu ili nepokretnu mrežu. Međutim, ista maloprodajna cijena poziva nije posljedica jednake veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva budući da je cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u pokretnim mrežama veća od cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretnim mrežama.

²⁷ Pojmovnik je službeni dokument HAKOM-a kojim se određuje način ispunjavanja periodičkih upitnika HAKOM-a kao i značenja pokazatelja iz upitnika

Stoga, HAKOM smatra kako prethodno navedena zamjenjivost uzrokovana povećanjem cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u nepokretnoj mreži nije realna.

Nadalje, uzevši osobito u obzir činjenicu da je najveći broj poziva u nepokretne mreže upućen upravo iz nepokretnih mreža, a što je vidljivo i iz slike 5, HAKOM zaključuje da poziv upućen na broj u pokretnoj mreži nije odgovarajuća zamjenska usluga pozivu upućenom na broj u nepokretnoj mreži.

Slika 5 Odnos trajanja odlaznih poziva iz nepokretnih mreža u nepokretne i pokretne mreže (drugo tromjesečje 2012. godine)

Izvor: Upitnik za nepokretne mreže

Nakon analize zamjenjivosti poziva u nepokretne mreže pozivima u pokretne mreže na maloprodajnoj razini, uvažavajući CPP princip koji je na snazi i specifičnost veleprodajne usluge završavanja (terminacije) poziva, HAKOM je mišljenja kako poziv upućen na određeni broj u nepokretnoj mreži nema prikladne zamjenske usluge, iz svih prethodno navedenih razloga.

5.1.1.1.1 Zaključak

Slijedom svega navedenog, HAKOM zaključuje da potražnja za uslugom završavanja (terminacije) poziva na fiksnoj lokaciji na veleprodajnoj razini proizlazi iz:

- potražnje za uslugama poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži neovisno o nacionalnoj mreži iz koje je poziv predan

5.1.2 Zamjenjivost na strani ponude i potražnje - veleprodajna razina

Cilj analize na veleprodajnoj razini je utvrditi postoji li zamjenska usluga veleprodajnoj usluzi završavanja (terminacije) poziva na način da, u slučaju da operator koji nudi uslugu završavanja (terminacije) poziva povisi cijenu, korisnici usluge završavanja (terminacije)

poziva mogu prijeći na neku istu ili sličnu uslugu, odnosno, uslugu koja se može smatrati zamjenskom uslugom veleprodajnoj usluzi završavanja (terminacije) poziva. Postojanje zamjenske usluge procjenjuje se provođenjem analize zamjenjivosti na strani potražnje i zamjenjivosti na strani ponude.

Prije procjene zamjenjivosti na strani potražnje na veleprodajnoj razini, važno je istaknuti specifičnost usluge završavanja (terminacije) poziva. Naime, veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva nude svi operatori pokretnih i nepokretnih mreža na tržištu koji imaju krajnje korisnike spojene na vlastitu mrežu.

Vijeće HAKOM-a je odlukom iz srpnja 2009. godine, a nakon provedene analize tržišta završavanja (terminacije) poziva, odredilo operatore Amis Telekom d.o.o., H1 Telekom d.d., HT-Hrvatske telekomunikacije d.d., Iskon Internet d.d., Metronet telekomunikacije d.d., OT-Optima Telekom d.d., Primatel d.o.o., VIPnet d.o.o., i Voljatel telekomunikacije d.o.o. operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj/vlastitoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Navedeni operatori pružaju uslugu završavanja (terminacije) poziva u skladu s uvjetima/obvezama definiranim analizom iz srpnja 2009. godine.

Sukladno navedenom, a prema uvjetima iz Standardne ponude HT-a za usluge međupovezivanja, ovisno o ostvarenoj arhitekturi odnosno točkama međupovezivanja između ostalih operatora i HT-a, za uslugu završavanja (terminacije) poziva, od 1. siječnja 2013. godine, operator korisnik HT-u plaća naknade kako je prikazano u tablici 5.

Tablica 5 Cijene usluge završavanja (terminacije) poziva

Vrsta poziva	Naknada za trajanje (kn/min)	
	viša tarifa	niža tarifa
lokalni dolazni promet	0,037	0,0185
regionalni dolazni promet	0,055	0,0275
nacionalni dolazni promet	0,107	0,0535

Tehnički promatrano, vrsta usluge završavanja (terminacije) poziva koju koristi operator, ovisi o točki međupovezivanja na koju je operator spojen. Pritom, usluga završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj i nacionalnoj razini sadrži i prijenos (tranzit) poziva u mreži HT-a između dviju komutacijskih centrala HT-a kao vezanu uslugu (eng. *bundle*) s uslugom završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj pristupnoj točki HT-a. Zajednička

karakteristika navedenih usluga koje nudi HT i svih sličnih usluga koje nudi ili će nuditi bilo koji od ostalih operatora, je što ih isti operator pruža kao jednu uslugu te su stoga za potrebe ove analize sve slične usluge promatrane kao jedinstvena usluga završavanja (terminacije) poziva. Nadalje, HT se trenutno nalazi u postupku prelaska na IMS tehnologiju, što ima za posljedicu gašenje lokalnih pristupnih točaka.

Uzimajući u obzir zamjenjivost potražnje na maloprodajnoj razini, odnosno činjenicu kako na istoj ne postoji odgovarajuća zamjenska usluga pozivu na broj u nepokretnoj mreži, HAKOM je mišljenja kako na veleprodajnoj razini također ne postoji održiva zamjenska usluga usluzi završavanja (terminacije) poziva na broj u određenoj nepokretnoj mreži. Dakle, ne postoji nikakva zapreka koja će spriječiti moguće povećanje veleprodajnih cijena usluge završavanja (terminacije) poziva operatora u svrhu povećanja vlastitih prihoda i troškova konkurencije.

Naime, operator čiji je korisnik započeo poziv ne može ugovoriti niti platiti naknadu za uslugu završavanja (terminacije) poziva nekom drugom operatoru, osim operatoru pozvanog korisnika. Stoga je, a temeljem gore navedenog, na veleprodajnoj razini moguće završiti poziv samo na broju na koji je poziv (od krajnjeg korisnika) i upućen, odnosno samo u mreži operatora koji je pristupni operator pozvanom korisniku. Iz navedenog razloga, usluge završavanja (terminacije) poziva koje nude operatori na tržištu nisu međusobno zamjenjive.

Slijedom svega navedenog, HAKOM je zaključio da je mjerodavno tržište završavanja poziva (terminacije) u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji zasebno za svakog operatora nepokretnih mreža na tržištu.

Nadalje, HAKOM je analizirao može li budući ponuditelj brzo i uz relativno male troškove ponuditi veleprodajnu uslugu završavanja (terminacije) poziva trećoj strani kao odgovor malom, ali značajnom, trajnom povećanju cijena usluge od strane hipotetskog monopolista.

Zamjenjivost na strani ponude bila bi moguća kada bi sve ili barem značajan dio fiksnih lokacija krajnjih korisnika bile spojene s dvije ili više različitih pristupnih mreža ili pak kada bi postojala tehnička mogućnost da pozive na lokaciji krajnjeg korisnika završava (terminira) operator različit od operatora koji pruža uslugu pristupa krajnjem korisniku na danoj lokaciji.

U opisanim bi situacijama bilo moguće da povećanje veleprodajne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva jednog operatora bude ograničeno zamjenjivosti na strani ponude, odnosno mogućnošću da poziv završi u mreži drugog operatora. S obzirom na trenutno stanje tehnologije te pristupne mreže u Republici Hrvatskoj, HAKOM smatra da, u razdoblju na koje se odnosi analiza, spomenute mogućnosti nisu realne.

Sukladno svemu navedenom, ako hipotetski monopolist poveća veleprodajnu cijenu usluge završavanja (terminacije) poziva, niti jedan drugi operator neće moći zamijeniti ili početi pružati uslugu završavanja (terminacije) poziva u mrežu hipotetskog monopolista. Drugi operator može odgovoriti na povećanje cijena hipotetskog monopolista jedino povećanjem

vlastite cijene završavanja (terminacije) poziva, a što ne ograničava povećanje cijena hipotetskog monopolista.

U skladu s prethodno navedenim, HAKOM je mišljenja kako na veleprodajnoj razini ne postoji nikakva mogućnost zamjenjivosti na strani ponude te smatra da se situacija, u razdoblju na koje se odnosi navedena analiza, neće promijeniti.

5.2 Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji

Mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji obuhvaća sva područja u kojima određeni operatori pružaju usluge pod istim uvjetima, odnosno, sva područja u kojima postoje istovrsni uvjeti tržišnog natjecanja. U skladu sa smjernicama i preporukama Europske komisije zemljopisna dimenzija mjerodavnog tržišta je uglavnom određena na osnovu pokrivenosti mrežom i postojanjem jednakog pravnog i regulatornog okvira na određenom zemljopisnom području.

U Republici Hrvatskoj elektroničke komunikacijske usluge u nepokretnim mrežama nude operatori Amis Telekom d.o.o., B.Net Hrvatska d.o.o., BT Net d.o.o., H1 Telekom d.d., Hrvatski Telekom d.d., Iskon Internet d.d., Metronet d.o.o., Metronet telekomunikacije d.d., Novi net d.o.o., OT-Optima Telekom d.d., VIPnet d.o.o. i Terakom d.o.o. U skladu s gore opisanom dimenzijom usluga mjerodavnog tržišta, svaki poziv može završiti (terminirati) isključivo u mreži operatora čijeg se korisnika poziva. Temeljem navedenog, HAKOM zemljopisnu dimenziju promatra pojedinačno za svakog operatora.

Svaki od navedenih operatora koji djeluju na tržištu podnio je obavijest HAKOM-u za obavljanje usluga u nepokretnim mrežama te nude elektroničke komunikacijske usluge na čitavom nacionalnom teritoriju i to na način da je cijena završavanja (terminacije) poziva ista neovisno o zemljopisnom području na kojem se nalazi strana koja prima poziv odnosno neovisno o lokaciji završavanja (terminacije) poziva. Isto tako, pravni i regulatorni okvir mjerodavan za predmetne usluge odnosno pravni i regulatorni okvir vezan uz područje elektroničkih komunikacija je isti na cijelom teritoriju Republike Hrvatske.

U skladu s navedenim, HAKOM zemljopisnu dimenziju mjerodavnog tržišta određuje kao nacionalni teritorij Republike Hrvatske i to za svih dvanaest operatora koji nude svoje usluge na tržištu.

5.3 Stajalište HAKOM-a o određivanju mjerodavnog tržišta

Na temelju gore provedene analize, HAKOM je odredio dvanaest mjerodavnih tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji:

1. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Amis Telekom d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
2. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora B.Net Hrvatska d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
3. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora BT Net d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
4. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora H1 Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
5. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Hrvatski Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
6. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Iskon Internet d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
7. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Metronet d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
8. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Metronet telekomunikacije d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
9. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Novi net d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
10. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora OT-Optima Telekom d.d., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
11. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora VIPnet d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan;
12. Završavanje (terminacije) poziva u mreži operatora Terrakom d.o.o., neovisno o nacionalnoj elektroničkoj komunikacijskoj mreži iz koje je poziv predan.

HAKOM određuje da je mjerodavno tržište u zemljopisnoj dimenziji za završavanje (terminaciju) poziva koju nude operatori svi gore navedeni operatori nepokretnih mreža nacionalni teritorij Republike Hrvatske.

6 Procjena postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom

6.1 Cilj i predmet analize mjerodavnog tržišta

Zadaća HAKOM-a je, u skladu s mjerilima iz ZEK-a, ocijeniti djelotvornost tržišnog natjecanja na određenom mjerodavnom tržištu te procijeniti postoje li na tom tržištu operatori sa značajnom tržišnom snagom, nakon čega će o istom donijeti odgovarajuću odluku sukladno ZEK-u i mišljenju tijela nadležnog za zaštitu tržišnog natjecanja.

Smatra se da operator ima značajnu tržišnu snagu ako, pojedinačno ili zajedno s drugim operatorima, ima položaj koji odgovara vladajućem, što znači da se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Nakon utvrđivanja i određivanja mjerodavnog tržišta, koji su opisani u poglavljima 3 i 4 ovog dokumenta, HAKOM će, u svrhu procjene postojanja značajne tržišne snage operatora, izračunati tržišne udjele operatora na određenom mjerodavnom tržištu i tumačiti ih u skladu sa Smjernicama Europske komisije o mjerodavnim tržištima te mjerodavnom pravnom stečevinom Europske unije iz područja tržišnog natjecanja.

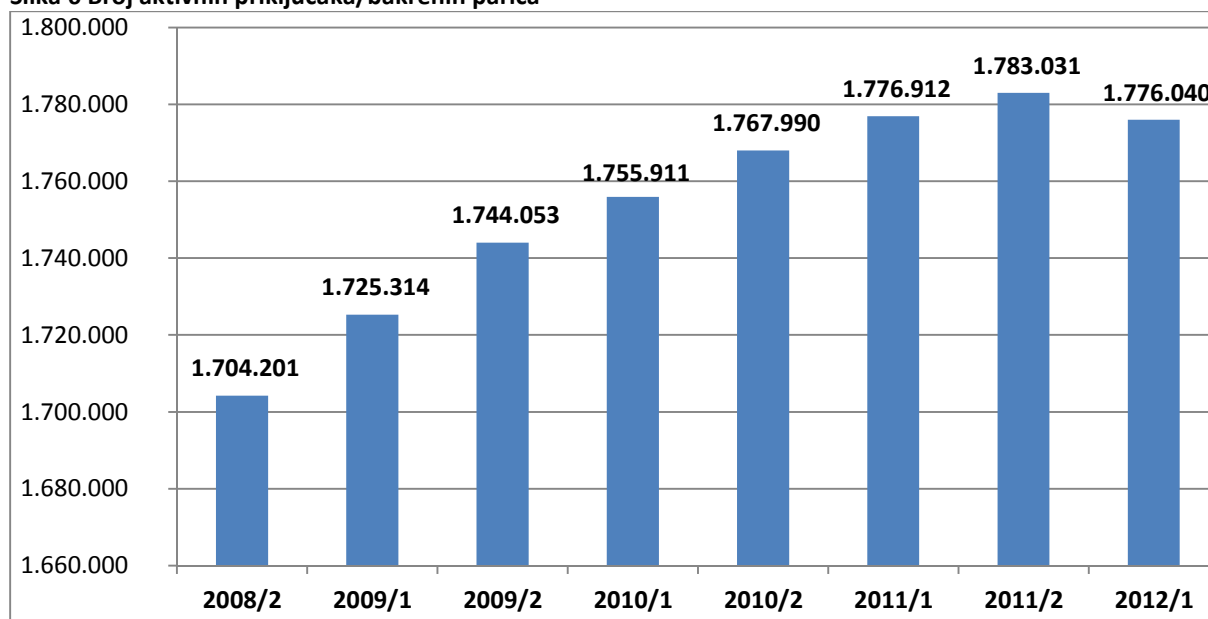
Potom će, analizom prikupljenih podataka u skladu s ostalim mjerilima iz članka 55. ZEK-a, procijeniti postoji li na navedenom tržištu operator sa značajnom tržišnom snagom koji se nalazi u takvom gospodarskom položaju koji mu omogućuje da se u značajnoj mjeri ponaša neovisno o konkurenciji, korisnicima usluga i potrošačima.

Uzevši u obzir činjenicu da operatori imaju mogućnost završavati (terminirati) pozive samo za korisnike direktno spojene na vlastitu infrastrukturu, HAKOM će za potrebe procjene značajne tržišne snage operatora promatrati s jedne strane HT, kao operatora s najvećom bazom korisnika spojenih vlastitom pristupnom infrastrukturom, a s druge strane sve ostale operatore na tržištu.

Naime, trenutni odnos operatora prema najzastupljenijem načinu pristupa krajnjem korisniku, pristupu putem bakrene parice, vidljiv je u slikama 6 i 7. Prema slikama, u ukupnom broju od 1.776.040 priključaka putem bakrene parice, ostali operatori sudjeluju sa 227.029 korisnika putem izdvojene lokalne petlje, što je svega 12,7% ukupnog broja korisnika. Iako je vidljiv porast sa 4,2% u odnosu na promatrano razdoblje od prije tri godine, HT i dalje naplaćuje uslugu završavanja (terminacije) poziva za 87,3% korisnika, dok alternativni operatori to čine samo kod 12,7% korisnika²⁸.

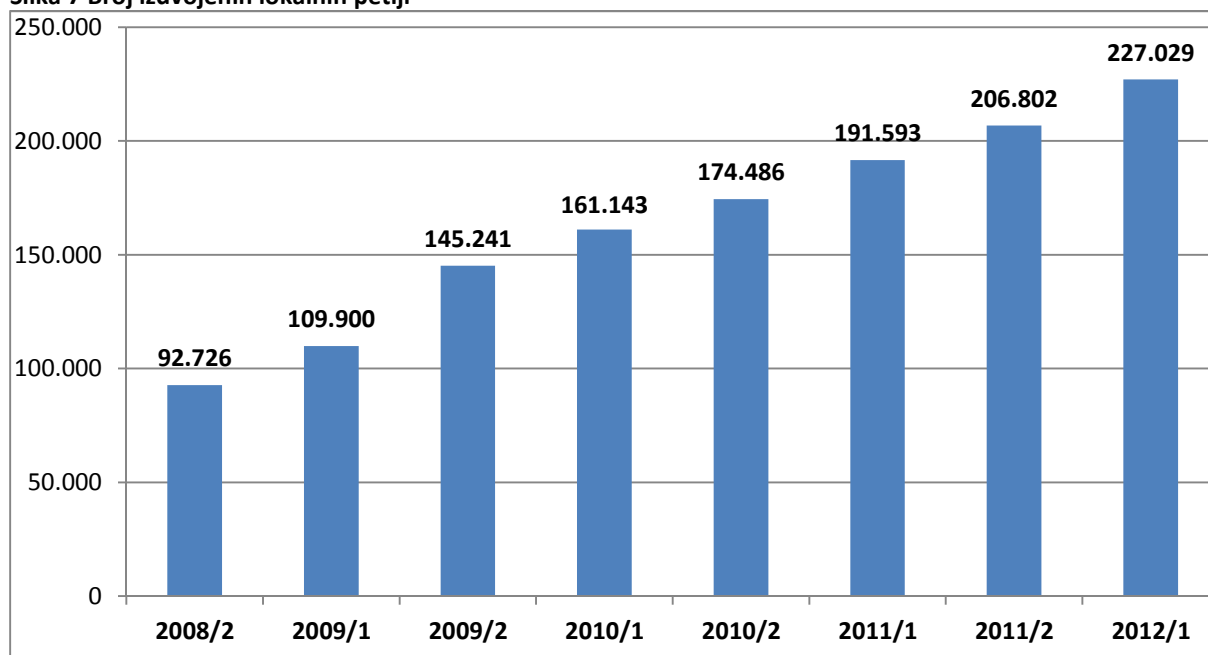
²⁸ ako se govori o pristupu putem bakrene parice

Slika 6 Broj aktivnih priključaka/bakrenih parica

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

Slika 7 Broj izdvojenih lokalnih petlji

Izvor: Upitnik za veleprodajni pristup mrežnoj infrastrukturi

Slijedom svega navedenog, HAKOM je odlučio, u nastavku ovog poglavlja, analizirati odnos HT-a s jedne strane i alternativnih operatora zajedno, s druge strane.

Uz opisani pristup, HAKOM će, u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage na mjerodavnom tržištu koje je predmet analize primijeniti sljedeća mjerila:

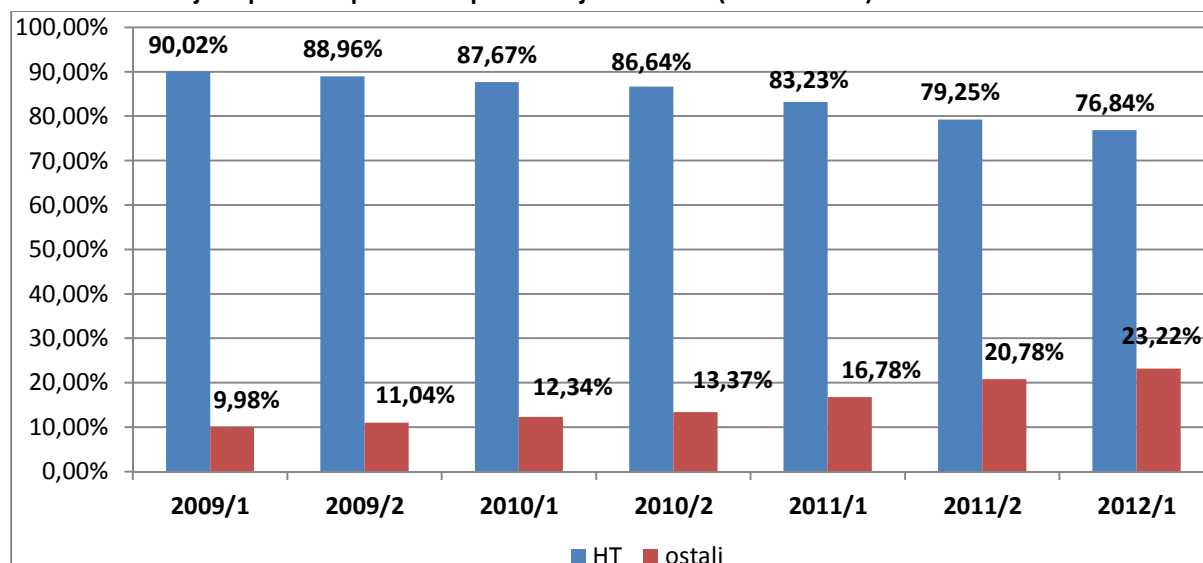
- tržišni udjel operatora na mjerodavnom tržištu,
- nedostatak protutežne kupovne moći,
- ekonomije razmjera.

6.2 Tržišni udjeli operatora na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Tržišni udjel je mjerilo relativne veličine nekog poduzetnika na mjerodavnom tržištu, izračunato na način da se utvrdi postotak u kojem taj poduzetnik sudjeluje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na mjerodavnom tržištu u nekom razdoblju.

Tržišni udjel se najčešće koristi kao zamjena za tržišnu snagu. Iako veliki tržišni udjel nije sam po sebi dovoljna mjera kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage (dominacije) na nekom mjerodavnom tržištu, malo je vjerojatno da će operator koji nema značajni tržišni udjel na određenom tržištu biti u dominantnom položaju. U skladu sa Smjernicama Europske komisije o analizi tržišta i utvrđivanju značajne tržišne snage sukladno zajedničkom regulatornom okviru za elektroničke komunikacijske mreže i usluge *operator čiji tržišni udjel ne premašuje 25% vjerojatno neće imati značajnu tržišnu snagu na mjerodavnom tržištu* i u skladu s tim, *operator čiji tržišni udjel premašuje 50% je sam po sebi, osim u iznimnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja značajne tržišne snage*. Sukladno praksi donošenja odluka od strane Europske komisije, zabrinutost oko utvrđivanja pojedinačne značajne tržišne snage uglavnom nastaje u situaciji u kojoj operator ima tržišni udjel iznad 40%. Sukladno tome, postojanje značajne tržišne snage može u nekim slučajevima proizaći iz tržišnog udjela koji je manji od navedenog.

Nadalje, (ne)stabilnost tržišnog udjela kroz određeno razdoblje je dobar pokazatelj konkurentnosti, odnosno pomanjkanja tržišne snage, što ne isključuje postojanje značajne tržišne snage istog operatora. Sukladno navedenom, može se smatrati da operator na određenom tržištu ima značajan tržišni udjel ukoliko je isti stabilan kroz dulje razdoblje, odnosno ukoliko se postupno smanjuje. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli pokazatelji su pomanjkanja tržišne snage na mjerodavnom tržištu, a promjene u tržišnim udjelima očituju se u promjenama koje su vidljive kroz promjene u prihodu ili broju usluga, koje operator nudi na tržištu. Slika 6. pokazuje udio operatora prema ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta predanih iz mreža nacionalnih operatora (pokretnih i nepokretnih). Minute završene (terminirane) u nepokretnoj mreži, a započete u mreži nekog od međunarodnih operatora (tzv. direktna međunarodna terminacija) nisu uključene s obzirom da nisu sastavni dio tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

Slika 8 Tržišni udjeli operatora prema ukupnom broju završenih (terminiranih) minuta

Izvor: Upitnik za tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu

HT ima najveći udio prema broju završenih (terminiranih) minuta od početka promatranog razdoblja. S druge strane, iako još uvijek nizak, tržišni udio alternativnih operatora se kroz promatrano razdoblje obuhvaćeno analizom iz 2009. godine povećao. Kako bi osigurao povoljnije veleprodajne uvjete, a s obzirom na velike razlike koje su postojale između alternativnih operatora u odnosu na HT, HAKOM je u srpnju 2009. godine odredio cijenu završavanja poziva u mreže alternativnih operatora kao postotni iznos koji je nadodao na cijenu završavanja poziva koju je HAKOM odredio za HT.

Nadalje, kako je navedeno u poglavlju 4, poziv može završiti (terminirati) samo u mreži operatora koji je pristupni operator pozvanog korisnika. Uzimajući u obzir prethodno navedeno, HAKOM je utvrdio dvanaest mjerodavnih tržišta koja se odnose na pružanje usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu na fiksnoj lokaciji. Iz prethodno definiranog proizlazi da svaki od dvanaest operatora nepokretnih mreža koji omogućava uslugu završavanja (terminacije) poziva u svoju mrežu, posjeduje 100% tržišnog udjela prema prihodima i prema trajanju, odnosno sukladno Smjernicama Europske komisije, a s obzirom na stabilnost tržišnog udjela, ima značajnu tržišnu snagu.

Tržišni udjel od 100% odnosno dominantni položaj koji ima svaki od operatora nepokretne javne komunikacijske mreže u vlastitoj mreži ukazuju na prevladavajuću tržišnu moć navedenih operatora koju svaki zasebno uživa na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

Međutim, važno je naglasiti kako visoki tržišni udjel nije jedino i odlučujuće mjerilo u procjenjivanju pojedinačne značajne tržišne snage. Tržišni udjel jedino može ukazati na mogućnost postojanja značajne tržišne snage pojedinog operatora. Isto tako, iz Smjernica

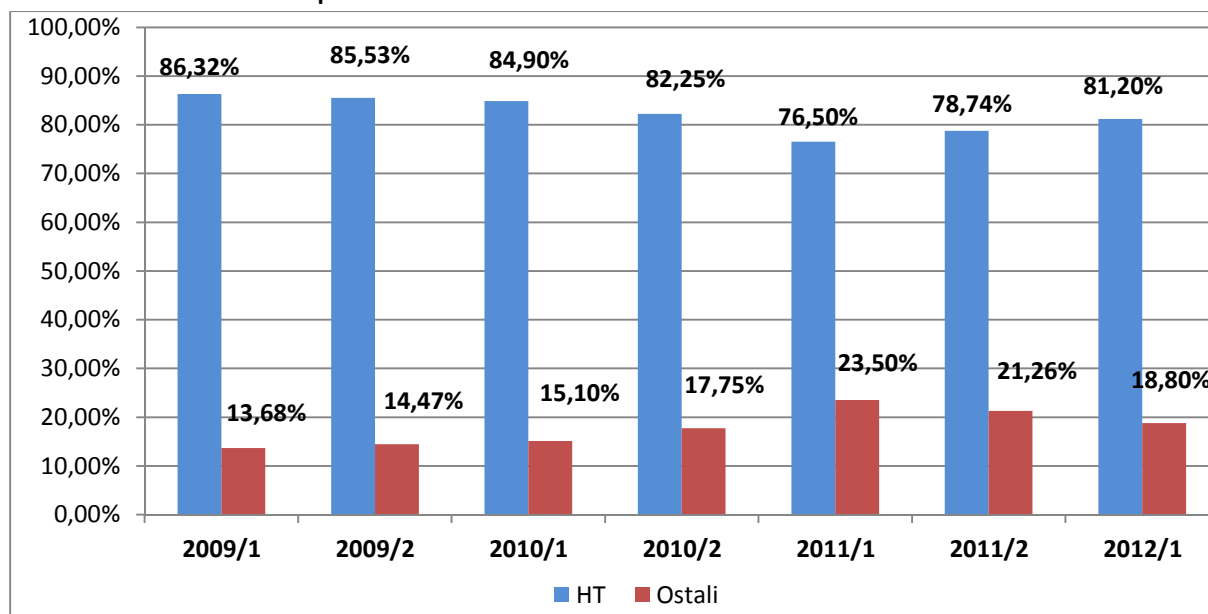
Europske komisije proizlazi da: „dominantna pozicija može proizaći iz kombinacije mjerila za određivanje značajne tržišne snage, koji uzeti u obzir odvojeni možda ne bi bili odlučujući“. Sukladno navedenom, HAKOM je mišljenja kako u obzir treba uzeti i druga mjerila kako bi utvrdio postoji li na određenom tržištu operator koji djeluje neovisno o konkurenciji i korisnicima.

6.3 Nedostatak protutežne kupovne moći

Protutežna kupovna moć postoji u situaciji kad određeni kupac, operator (ili više njih), ima veliku pregovaračku moć, a samim time i značajan utjecaj na konkurenciju čime onemogućava da se drugi operator ponaša neovisno o konkurenciji i korisnicima.

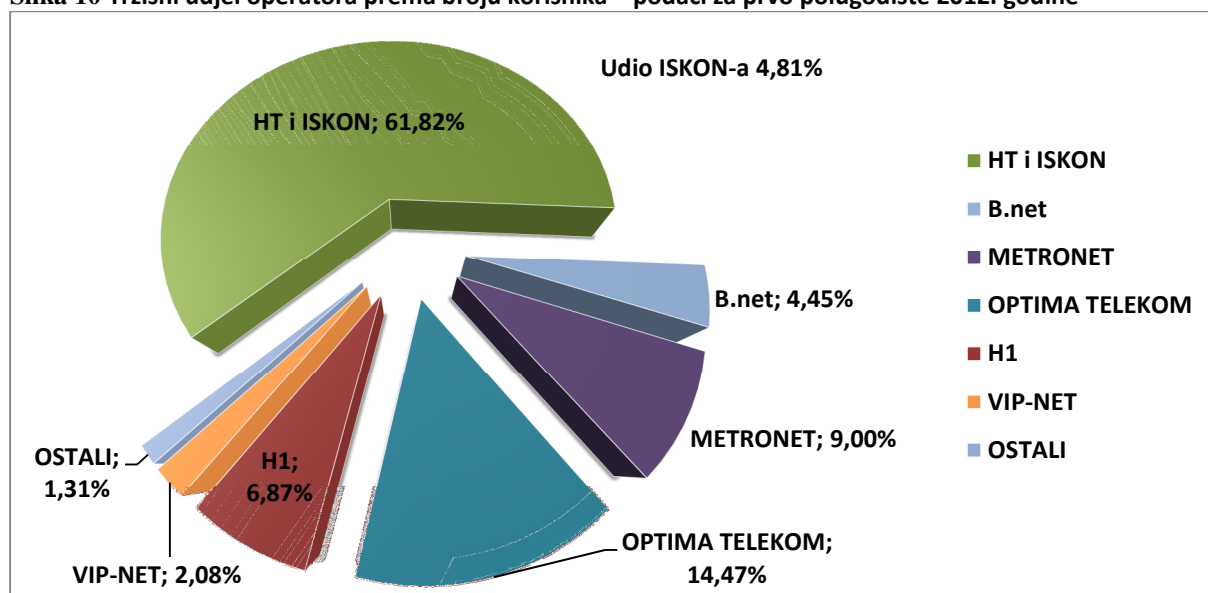
Nadalje, postojanje protutežne kupovne moći ovisi o sposobnostima operatora da spriječi porast cijena, na način da ili ne kupuje od konkurencije (dominantnog operatora) ili pruža uslugu sam sebi. Svaki operator na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu ima 100% tržišni udjel. Činjenica je da svaki operator u ovome slučaju ima dominantan položaj na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitoj mreži.

Slika 9 Odnos HT-a i novih operatora

Izvor: Upitnik za tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu pokretnu javnu komunikacijsku mrežu

Slika 10 Tržišni udjel operatora prema broju korisnika – podaci za prvo polugodište 2012. godine

Na temelju tržišnog udjela operatora s obzirom na ukupan broj korisnika koji je prikazan na slici 10 te iz odnosa završenih (terminiranih) minuta u mrežama alternativnih operatora i HT-a prikazanog u poglavlju 6.2 dokumenta, vidljivo je da asimetrija koja je bila određena na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji nije imala značajniji utjecaj na promjenu udjela alternativnih operatora. Međutim, iako alternativni operatori nalaze u slabijoj tržišnoj poziciji u usporedbi s HT-om na tržištu završavanja (terminacije) poziva, bitno je voditi računa o činjenici da poziv može završiti (terminirati) samo u mreži operatora koji je pristupni operator pozvanog korisnika.

S obzirom na sve navedeno, a uzimajući u obzir kako određivanje asimetričnih cijena nije značajnije utjecalo na promjenu međusobnih odnosa operatora, HAKOM zaključuje kako se niti jedan od operatora ne nalazi u nepovoljnom položaju iako alternativni operatori, zbog slabije tržišne pozicije, imaju i manju protutežnu kupovnu moć u odnosu na HT.

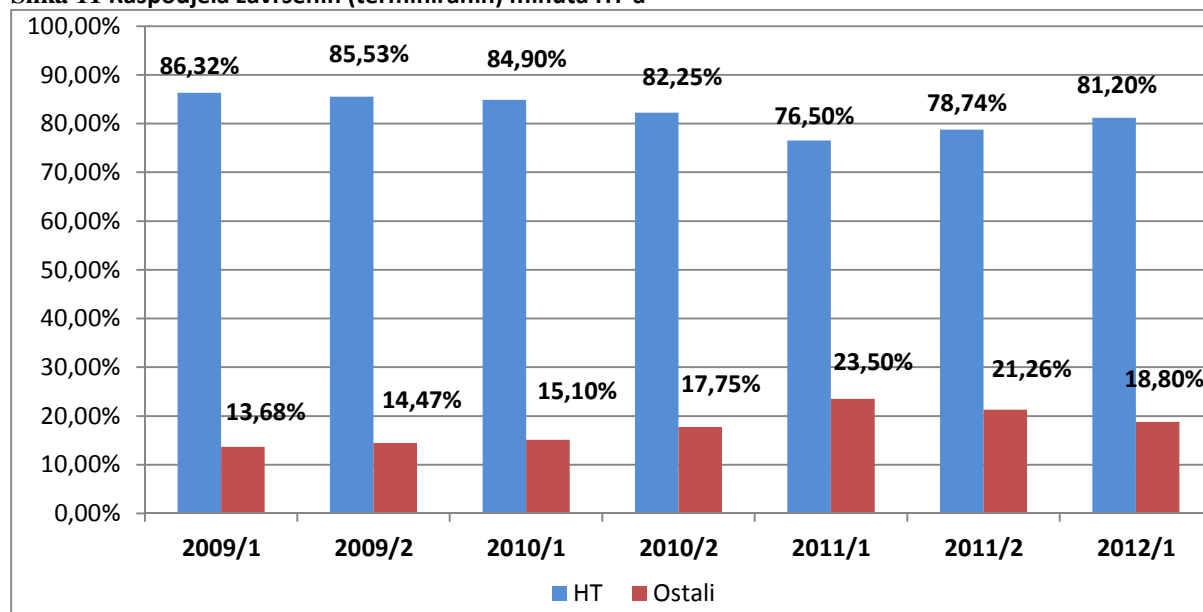
6.4 Ekonomije razmjera

Ekonomije razmjera (eng. *economies of scale*) nastaju smanjivanjem jediničnih (prosječnih) troškova proizvodnje, zbog povećanja obujma (volumena) proizvodnje. Važne su zbog ostvarivanja troškovnih prednosti iz veličine pojedinih poslovnih operacija, odnosno, u industrijama gdje je efekt ekonomija razmjera veći, veće poduzeće uvijek ima troškovne prednosti nad malim poduzećem.

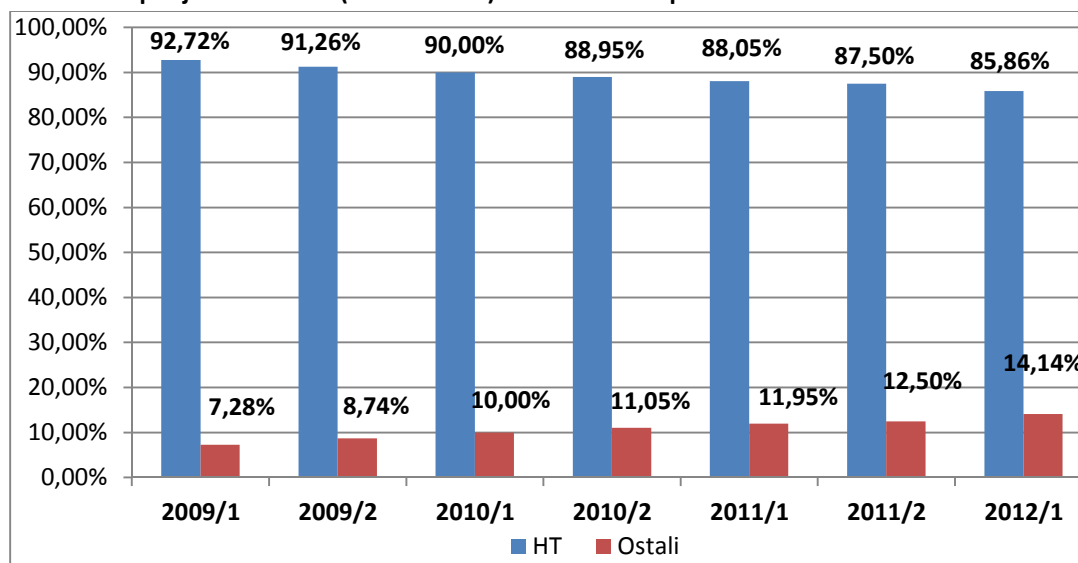
6.4.1 Odnos prometa unutar mreže i poziva prema drugim mrežama

Odnosom prometa unutar mreže i poziva prema drugim mrežama HAKOM će utvrditi koliko prometa operatori nepokretnih mreža ostvaruju unutar svoje mreže odnosno koliko prometa završava u drugim mrežama za koje operator mora platiti trošak završavanja (terminacije) poziva. Naime, na temelju ekonomija razmjera, ukoliko operator ostvaruje više poziva unutar vlastite mreže jedinični trošak za vlastitu uslugu završavanja (terminacije) poziva je manji odnosno ukoliko operator više prometa ostvaruje unutar vlastite mreže manje prometa završava (terminira) u drugim mrežama. Drugim riječima, troškovi završavanja (terminacije) poziva koje u navedenom slučaju moraju platiti operatoru u čijoj je mreži poziv završio su niži.

Slika 11 Raspodjela završenih (terminiranih) minuta HT-a

Izvor: Upitnik za nepokretnu mrežu

Slika 12 Raspodjela završenih (terminiranih) minuta novih operatora

Izvor: Upitnik za nepokretnu mrežu

Uzimajući u obzir da kroz promatrano razdoblje HT preko 75 posto prometa završava (terminira) unutar vlastite mreže, što je i vidljivo na slici 11, HAKOM zaključuje kako HT ostvaruje prednosti ekonomije razmjera, odnosno kako je jedinični trošak HT-a za pružanje navedene usluge puno niži od troška koji će za istu uslugu imati operator koji tek ulazi na tržište. Naime, trošak usluge završavanja (terminacije) poziva operatora koji koriste navedenu veleprodajnu uslugu je po minuti poziva uvijek isti. Za razliku od ostalih operatora, u slučaju HT-a, ukupni trošak usluge po jedinici pružanja usluge pada u odnosu na ostvareni broj minuta.

Alternativni operatori u odnosu na HT u posljednjem promatranom razdoblju ostvaruju 14,1 posto prometa unutar vlastite mreže. HAKOM je stoga mišljenja kako novi operatori unatoč povećanom prometu unutar vlastite mreže u odnosu na posljednju analizu tržišta iz 2009. godine, još uvijek ne ostvaruju troškovne prednosti ekonomije razmjera u odnosu na HT kod kojeg je efekt ekonomije razmjera veći.

6.5 Stajalište nadležnog regulatornog tijela o procjeni postojanja operatora sa značajnom tržišnom snagom

Na temelju gore provedene analize, HAKOM određuje dvanaest operatora u nepokretnim mrežama kao operatore sa značajnom tržišnom snagom:

1. Operator Amis Telekom d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
2. Operator B.Net Hrvatska d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;

3. Operator BT Net d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
4. Operator H1 Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
5. Operator Hrvatski Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
6. Operator Iskon Internet d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
7. Operator Metronet d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
8. Operator Metronet telekomunikacije d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
9. Operator Novi net d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
10. Operator OT-Optima Telekom d.d. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
11. Operator VIPnet d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;
12. Operator Terakom d.o.o. određuje se operatorom sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu;

7 Prepreke razvoju tržišnog natjecanja na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koja se pruža na fiksnoj lokaciji

U ovom poglavlju HAKOM analizira sve moguće prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje bi se u odsustvu regulacije mogle pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji uključujući i prepreke koje su operatori naveli u upitnicima²⁹. Prepreke razvoju tržišnog natjecanja mogu proizaći iz sposobnosti ili namjere operatora da na tržištu iskoristi svoju jaku tržišnu snagu odnosno dominantni položaj.

HAKOM je, kao što je i navedeno u šestom poglavlju ovog dokumenta, zaključio da na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom odnosno da svaki od dvanaest operatora nepokretnih mreža ima status operatora sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. S obzirom da je HAKOM na mjerodavnom tržištu odredio operatore sa značajnom tržišnom snagom može se zaključiti da u odsustvu regulacije ne bi postojala savršena konkurencija na tom tržištu i vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu, na koje bi operatori sa značajnom tržišnom snagom mogli prenijeti svoj dominantni položaj, odnosno struktura tržišta ne bi težila razvoju djelotvornog tržišnog natjecanja.

Prema dokumentu ERG (06) 33 u europskoj regulatornoj praksi postoji 27 uobičajenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja koje su prepoznate u praksi. Većina prepreka je bazirana na iskustvima regulatornih tijela i pokazuje stvarne situacije u sektoru elektroničkih komunikacija, no isto tako regulatorno tijelo ništa ne sprječava u prepoznavanju mogućih prepreka razvoju tržišnog natjecanja izvan zadanog okvira, a koje su specifične za određenu državu ili određeno tržište.

Kako bi regulatorno tijelo bilo u mogućnosti izabrati regulatorne obveze koje će najbolje riješiti prepoznate prepreke razvoju tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu/tržištima, osnovno je utvrditi uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora. Naime, prema mišljenju HAKOM-a, uzrok odnosno izvor značajne tržišne snage operatora ukazuje na postojanje određenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja u odsustvu regulacije.

---

²⁹ u upitnicima koji su poslani operatorima dodano je i poglavlje u kojem su operatori imali mogućnost navesti prepreke s kojima su se suočavali na ovom mjerodavnom tržištu u zadnje tri godine odnosno u razdoblju nakon 17. srpnja 2009. godine, KLASA: 344-01/09-01/1078, ur.br.;367-11-09-01.

Kod određivanja regulatornih obveza, a u skladu s dokumentom ERG-a³⁰, HAKOM nije radio razliku između prepreka koje su se već dogodile u praksi na ovom mjerodavnom tržištu i onih koje bi se u odsustvu regulacije mogle dogoditi te je u skladu s navedenim i određivao regulatorne obveze. Drugim riječima, za određivanje regulatornih obveza nije bitno je li se određena prepreka dogodila u praksi ili je HAKOM predvidio mogućnost pojavljivanja određene prepreke u budućnosti.

HAKOM je u poglavljima od 7.1 do 7.10 ovog dokumenta analizirao sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji te ostale prepreke koje bi se mogle pojaviti na povezanom tržištu iz razloga što operatori sa značajnom tržišnom snagom mogu svoj dominantni položaj s ovog tržišta prenijeti na vertikalno povezano maloprodajno tržište.

7.1 Odbijanje dogovora /uskraćivanje međupovezivanja

U odsustvu regulacije, operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu, mogao bi odbiti zahtjev za međupovezivanje s novim operatorom na tržištu, odnosno, mogao bi postojećim operatorima na tržištu uskratiti već ostvareno međupovezivanje.

U slučaju da postojeći operatori na tržištu nemaju potpisan ugovor o međupovezivanju najviše bi štete bilo nanoseno operatorima koji imaju mali postotak prometa koji ostvaruju unutar vlastite mreže. U navedenom bi slučaju novi i postojeći operatori na tržištu, zbog izrazito ograničenih mogućnosti poslovanja bili prisiljeni prestati nuditi svoje usluge na tržištu. Bez ugovora o međupovezivanju, poslovanje novih (i postojećih) operatora bilo bi ograničeno iz razloga što bi svoje usluge mogli ponuditi samo između vlastitih korisnika, a navedeno se ne može smatrati dovoljnim za održiv poslovni model. Ako bi se navedeno dogodilo, bio bi upitan ulazak potencijalnih konkurenata na tržište, a s obzirom da upravo novi operatori na maloprodajnim tržištima dovode do povećanja konkurencije i smanjenja cijena, spomenuta situacija ne bi bila dobra/povoljna niti sa stajališta ukupnog tržišnog natjecanja.

7.2 Previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva

Previsoke cijene završavanja (terminacije) poziva, kao oblik iskorištavanja dominantnog položaja odnosi se na situaciju u kojoj je operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog postojanja CPP principa, motiviran povećati cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u

---

³⁰ ERG (06) 33

vlastitu mrežu budući da navedeni potez nema nikakvog utjecaja na maloprodajne cijene njegovih krajnjih korisnika, odnosno podizanje cijena neće se prebaciti na njegove krajnje korisnike, već će samo povećati troškove drugih operatora koji navedenu veleprodajnu uslugu koriste.

Zabrinutost oko cijena postoji u situaciji gdje su one u odsustvu regulacije postavljene trajno na visokoj razini i bez djelotvornog pritiska (od strane novih operatora koji bi mogli ući na tržište odnosno postojećih operatora koji posluju na tržištu) koji bi ih u određenom razdoblju spustio na konkurentsku razinu.

Kao što je napisano u 4 poglavlju ovog dokumenta, poziv može završiti (terminirati) samo u mreži operatora čijeg se korisnika nazvalo i niti jedan operator nije u mogućnosti ponuditi završetak (terminaciju) poziva u svoju mrežu, a da istovremeno taj poziv zaprimi korisnik neke druge mreže. Drugim riječima, s obzirom da ne postoji zamjenjivost na strani ponude i potražnje, svaki od dvanaest operatora nepokretnih mreža ima stopostotni tržišni udio u svojoj mreži te je u mogućnosti postaviti cijenu završavanja (terminacije) poziva na visoku razinu čime istovremeno povećava troškove ostalih operatora na tržištu i sukladno tome vlastite prihode. Postavljanje cijene završavanja (terminacije) poziva na visoku razinu dovodi operatore u nezavidnu situaciju iz razloga što neutemeljeno podizanje troškova (cijena) utječe na učinkovitost njihovog poslovanja te se negativno odražava na gospodarstvo u cijelosti. U slučaju da operatori nepokretnih mreža koji djeluju na tržištu imaju istu ili sličnu tržišnu snagu, podizanje cijene završavanja (terminacije) poziva na visoku razinu u isto vrijeme dovodi do rasta troškova za uslugu završavanja (terminacije) poziva, ali i rasta prihoda koje operatori ostvaruju od spomenute usluge. Slijedom navedenog, takvo podizanje cijena povećalo bi troškove i ostalim operatorima.

U Republici Hrvatskoj, kao što je napisano u poglavlju 6.3 ovog dokumenta, niti jedan od operatora se ne nalazi u nepovoljnom položaju iako novi operatori, zbog slabije tržišne pozicije, imaju i manju protutežnu kupovnu moć u odnosu na HT.

Slijedom svega navedenog, HAKOM je mišljenja kako su svi operatori sa značajnom tržišnom snagom na ovom mjerodavnom tržištu u mogućnosti iskoristiti navedeni status u odnosu na potencijalne nove operatore, a što bi dovelo do povećanja troškova novih operatora i mogućeg sprečavanja ulaska na tržište ili izlaska s tržišta.

7.3 Prešutni sporazum(i)

Prešutni sporazum je jedan od problema koji se može pojaviti na tržištu u odsustvu regulacije. Karakterističan je za pozive koji su započeli i završili u pokretnim mrežama (eng. *M2M calls*) ili za pozive koji su započeli i završili u nepokretnim mrežama (eng. *F2F calls*).

Prešutni sporazum se može pojaviti u više različitih oblika, a jedan od njih je postavljanje recipročnih cijena završavanja (terminacije) poziva između svih ili određenih operatora pokretnih mreža.

Prešutni sporazum je karakterističan za tržište na kojem djeluju operatori sličnog tržišnog udjela, slične troškovne strukture te za tržište na kojem je promet između operatora simetričan. U navedenom slučaju operatori bi mogli, ovisno o strategiji na vertikalno povezanom tržištu (maloprodajno tržište), dogovoriti prešutni sporazum po kojem će cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva držati iznad ili ispod troškovne razine.

Naime, strategija operatora se može odnositi na postavljanje visokih cijena završavanja (terminacije) poziva i visokih maloprodajnih cijena, a sve u cilju ostvarivanja većih zarada. Nadalje, operatori mogu postaviti visoke cijene završavanja (terminacije) poziva te malu marginu na maloprodajnoj razini čime operatore koji nisu u prešutnom sporazumu stavljaju u nepovoljan položaj. Kod ovih strategija operatori unutar prešutnog sporazuma dogovorenu cijenu završavanja (terminacije) poziva naplaćuju svima, uključujući i međusobno, te na taj način ne vrše diskriminaciju među operatorima.

Nadalje, operatori unutar prešutnog sporazuma mogli bi dogovoriti da si međusobno plaćaju, što uključuje i njihova povezana društva, nižu cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva dok bi svi ostali plaćali višu cijenu. Na navedeni način ti operatori bi mogli na pripadajućem maloprodajnom tržištu ponuditi niske cijene te na taj način konkurenciju dovesti u vrlo težak položaj. Kod ove strategije operatori bi dogovorenu cijenu završavanja (terminacije) poziva naplaćivali samo međusobno te bi na taj način vršili diskriminaciju među operatorima.³¹

Dakle, u slučaju da dva ili više operatora imaju sličan tržišni udio te simetričan promet između mreža iz navedenog bi proizlazilo da bi navedeni operatori mogli dogovoriti prešutni sporazum. Prešutni sporazum tih operatora koji može uključivati jednu od prethodno navedenih strategija, utjecao bi na učinkovitost poslovanja operatora koji ima manji tržišni udio te na poslovanje operatora nepokretnih mreža što bi se posljedično negativno odrazilo na gospodarstvo u cijelosti.

7.4 Diskriminacija na cjenovnoj osnovi

Diskriminacija na cjenovnoj osnovi predstavlja prepreku razvoju tržišnog natjecanja koja se odnosi na situaciju u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom nudi različite cijene

---

³¹ Navedeni problem je objašnjen pod ovim kriterijem, a ne pod diskriminacijom na cjenovnoj osnovi iz razloga što je navedena diskriminacija rezultat dogovora dva ili više operatora dok je pod preprekom diskriminacija na cjenovnoj osnovi objašnjena mogućnost diskriminacije koju može vršiti svaki operator individualno.

usluge završavanja (terminacije) poziva svom maloprodajnom dijelu (za vlastite potrebe) i povezanim društvima u odnosu na sadašnje i potencijalne konkurente na maloprodajnom tržištu.

Postoje različite vrste diskriminacije na cjenovnoj osnovi koje se mogu pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji. Naime, operatori sa značajnom tržišnom snagom su u mogućnosti napraviti razliku u cijeni, koju će im plaćati operatori za uslugu završavanja (terminacije) poziva, između operatora pokretnih mreža, između operatora nepokretnih mreža ili između operatora pokretnih i operatora nepokretnih mreža.

Isto tako, diskriminacija na cjenovnoj osnovi može se dogoditi u slučaju da operator koji ima jaki tržišni udjel na teoretskom zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva pokuša svoj utjecaj prenijeti na maloprodajno tržište na način da za pozive koji dolaze iz drugih mreža naplaćuje višu cijenu završavanja (terminacije) poziva, nego što bi sebi naplatio za poziv koji je započeo i završio u njegovoj mreži ili svom povezanom društvu. U navedenom slučaju operatori s jakim tržišnim udjelom na teoretskom zajedničkom tržištu završavanja (terminacije) poziva bili bi u mogućnosti, zbog neravnoteže u ukupnom udjelu, operatore s manjim tržišnim udjelom kao i operatore pokretnih mreža dovesti u nezavidan položaj na tržištu. Navedeni problem koji se može pojaviti na tržištu direktno utječe na podizanje troškova konkurencije odnosno može ostale operatore dovesti u nepovoljan položaj te ih u konačnici i prisiliti da prestanu nuditi svoje usluge na tržištu.

HAKOM je mišljenja, kao i u slučaju prepreke razvoju tržišnog natjecanja koja se očituje postavljanjem previsokih cijena, da bi, u odsustvu regulacije, svi operatori sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, mogli pokušati iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage diskriminacijom na cjenovnoj osnovi, što bi dovelo do povećanja troškova novih operatora i mogućeg izlaska s tržišta.

7.5 Diskriminacija na osnovama koje nisu povezane s cijenama

Osim diskriminacije na cjenovnoj osnovi, kao što je opisano u prethodnom poglavlju, operatori su u mogućnosti diskriminirati ostale sudionike na tržištu i na drugim osnovama poput diskriminacije u uvjetima, kvaliteti, rokovima ili informacijama.

Svi oblici diskriminacije koji nisu povezani s cijenama, a koji se mogu pojaviti na tržištu također direktno utječu na podizanje troškova konkurencije odnosno mogu ostale operatore dovesti u nepovoljan položaj te ih u konačnici i prisiliti da prestanu nuditi svoje usluge na tržištu.

7.5.1 Diskriminacija kakvoćom usluge

U odsustvu regulacije postojala bi mogućnost da postojeći operatori na tržištu novim operatorima koji ulaze na tržište ponude kakvoću za uslugu međupovezivanja, koja je ispod razine koju nude za vlastite potrebe.

Nadalje, postoji mogućnost da u slučaju pada mreže ili problema u mreži, operator sa značajnom tržišnom snagom daje prioritet u završavanju (terminaciji) poziva upućenih iz vlastite mreže ili mreže povezanog društva na štetu poziva upućenih iz drugih mreža. Zbog navedenog, sadašnji ili potencijalni konkurenti gube povjerenje krajnjih korisnika što dovodi do štete na maloprodajnoj razini i moraju ulagati u povećanje kapaciteta mreže, koje im je obvezan dati operator sa značajnom tržišnom snagom, a kako bi mogli pružati kvalitetnu uslugu krajnjim korisnicima. Na taj način bi moglo doći do neopravdanog povećanja troškova sadašnjih ili potencijalnih konkurenata na maloprodajnoj razini, a koji bi, u konačnici, doveli do zaključka da je operator sa značajnom tržišnom snagom uspio prenijeti značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.5.2 Diskriminacija u ostalim stavkama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međupovezivanja i minimalnim ponudama međupovezivanja novih operatora za operatore ovlaštene za pružanje elektroničkih komunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj

Pod navedenom diskriminacijom HAKOM smatra diskriminaciju u tehničkim uvjetima i/ili upravljanju i održavanju međupovezivanja koja, između ostalog, uključuje i vremenske okvire za otklon kvarova.

Naime, HAKOM je mišljenja da bi u odsustvu regulacije operatori koji posluju na tržištu bili u mogućnosti diskriminirati konkurenciju osim cjenovno, što je definirano u poglavlju 7.4 ovog dokumenta, i na ostalim osnovama koje su trenutno definirane Standardnom ponudom HT-a za usluge međupovezivanja i minimalnim ponudama međupovezivanja novih operatora za operatore ovlaštene za pružanje elektroničkih komunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj.

7.6 Nerazumni/neopravdani zahtjevi

Pod nerazumnim/neopravdanim zahtjevima mogu se smatrati svi uvjeti ugovora o međupovezivanju između dva operatora u kojima operator zahtijeva da druga strana ispuni određeni zahtjev ili zahtjeve koji su u potpunosti neopravdani, a s ciljem da podigne troškove konkurencije i ograniči njegovo djelovanje na pripadajućem maloprodajnom tržištu koji bi mogli dovesti drugu stranu u nepovoljan položaj te je u konačnici i prisiliti da prestane nuditi svoje usluge na tržištu. U odsustvu regulacije postojeći operatori na tržištu mogli bi tražiti

ispunjenje nerazumnih/neopravdanih zahtjeva prema novim operatorima koji ulaze na tržište.

Instrumenti osiguranja plaćanja mogu se smatrati primjerom nerazumnog/neopravdanog zahtjeva. Naime, instrumenti osiguranja plaćanja, koji su trenutno sastavni dio Standardne ponude za usluge međupovezivanja HT-a za operatore ovlaštene za pružanje elektroničkih komunikacijskih usluga u Republici Hrvatskoj, a koji će biti i sastavni dio minimalnih ponuda međupovezivanja novih operatora, u slučaju odsustva regulacije mogli bi predstavljati potencijalni problem na tržištu iz razloga što bi operatori bili u mogućnosti tražiti bilo koji od instrumenata osiguranja plaćanja u neopravdano visokom iznosima kojima bi operatore, koji im predstavljaju konkurenciju na pripadajućem maloprodajnom tržištu, mogli dovesti u izrazito nepovoljan položaj.

Isto tako, operatori bi bili u mogućnosti zahtijevati (pre)detaljne informacije o korisnicima drugih operatora s ciljem da navedene informacije iskoriste kako bi izradili tarifne pakete u potpunosti prilagođene korisnicima konkurentnog operatora. Navedene informacije direktno bi ugrožavale tržišni udio konkurentnog operatora, a samim time i njegovu poziciju i djelovanje na tržištu.

7.7 Neopravdano korištenje informacija o konkurentima

Navedena prepreka je usko povezana s prethodnom preprekom odnosno s nerazumnim/neopravdanim zahtjevima. Naime, u ovom slučaju riječ je o postupcima operatora sa značajnom tržišnom snagom u kojima koristi podatke koje mu u okviru pružanja usluge međupovezivanja daju postojeći ili novi operatori na tržištu te korištenje istih s ciljem podizanja troškova konkurencije i ograničavanja njihovog djelovanja na pripadajućem maloprodajnom tržištu.

Primjer neopravdanog korištenja informacija mogao bi biti korištenje informacija od strane jednog operatora u svrhu izrade tarifnih paketa u potpunosti prilagođenih korisnicima drugog operatora kako bi privukao korisnike drugih operatora ili motivirao svoje korisnike da ne promijene operatora.

7.8 Diskriminirajuće korištenje informacija ili uskraćivanje informacija

Prepreka razvoju tržišnog natjecanja obrađena u ovom poglavlju govori o situaciji u kojoj operator sa značajnom tržišnom snagom na veleprodajnom tržištu pruža informacije važne za pružanje usluga na maloprodajnom tržištu svome maloprodajnom dijelu (vlastite potrebe) ili povezanim društvima, a iste ne pruža postojećim ili potencijalnim konkurentima na pripadajućem maloprodajnom tržištu, čime utječe na korištenje veleprodajne usluge i na konkurentnost na maloprodajnoj razini.

HAKOM smatra da bi, u odsustvu regulacije, HT koji se nalazi u postupku modernizacije svoje mreže i prelaska na IMS, a što za posljedicu ima promjene u postojećoj arhitekturi međupovezivanja, kao operator s najvećom bazom korisnika, najrasprostranjenijom pristupnom infrastrukturom različitom od pristupnih mreža novih operatora, odnosno kao operator sa značajnom tržišnom snagom mogao svojim konkurentima na pripadajućem maloprodajnom tržištu uskraćivati važne informacije i tako utjecati na njihovu konkurentnost na maloprodajnoj razini. Naime, promjene u topologiji mreže HT-a mogle bi zahtijevati i određene promjene u pružanju usluge završavanja (terminacije) poziva u mrežu drugih operatora, kao jedne od usluga međupovezivanja te bi HT bez odgovarajuće obveze, mogao uskratiti informacije o planiranim promjenama u mreži/topologiji mreže svojim postojećim i potencijalnim konkurentima, odnosno na taj način dovesti vlastiti maloprodajni dio i povezana društva u povoljniji položaj na pripadajućem maloprodajnom tržištu. Navedenim postupcima posljedično bi došlo do povećavanja troškova drugih operatora, a što bi dovelo do njihovog izlaska s tržišta. Na navedeni način došlo bi do vertikalnog prenošenja značajne tržišne snage s veleprodajnog tržišta obrađenog ovim dokumentom na pripadajuće maloprodajno tržište.

7.9 Unakrsno subvencioniranje i vertikalna integracija

Unakrsno subvencioniranje se odnosi na situaciju u kojoj postoje dva različita tržišta i dvije različite cijene na navedenim tržištima. Operator sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva, u odsustvu regulacije, mogao bi naplaćivati cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva iznad troška kako bi na pripadajućem vertikalno povezanom maloprodajnom tržištu mogao pružiti cijenu ispod troška što bi dovelo do problema istiskivanja cijena (eng. *margin squeeze*), podizanja troškova konkurencije i ograničenih mogućnosti poslovanja konkurencije.

Vertikalna integracija podrazumijeva operatora koji je prisutan na više različitih, vertikalno povezanih, veleprodajnih i maloprodajnih tržišta.

Vertikalna integracija se, sukladno Smjernicama Europske komisije, tretira kao zauzimanje tržišne moći.³² Takvo zauzimanje tržišne moći je pokušaj istiskivanja konkurencije sa potencijalno konkurentskog tržišta ili samo ometanje konkurencije pri ulasku na tržište.

HT je jedini vertikalno integrirani operator koji djeluje i na maloprodajnoj i na veleprodajnoj razini na svim tržištima na kojima pruža usluge, kako krajnjim korisnicima, tako i operatorima. Krajem 2011. godine na tržištu javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži usluge je krajnjim korisnicima pružalo dvanaest operatora. Od svih operatora samo su HT i kabelski operatori B.Net i BT-NET operatori koji imaju vlastitu infrastrukturu do korisnika iako svih dvanaest operatora djeluje na maloprodajnom tržištu

³² Smjernice Europske komisije o analizi tržišta i procjeni značajne tržišne snage

javno dostupne telefonske usluge u nepokretnoj mreži i povezanom veleprodajnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u javne komunikacijske mreže koji se pruža na fiksnoj lokaciji. Međutim, HT ima puno veću korisničku bazu i rasprostranjenost svoje mreže i veću mogućnost da zlorabi svoju značajnu tržišnu snagu koja proizlazi iz vertikalne integritanosti odnosno prisutnosti i na maloprodajnom i na usko povezanom odgovarajućem veleprodajnom tržištu u odsustvu regulacije. Naime, u odsustvu regulacije veleprodajnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u javnu komunikacijsku mrežu na fiksnoj lokaciji, HT bi imao mogućnost podići cijene završavanja poziva u svoju mrežu i istovremeno zadržati svoje maloprodajne cijene istima. Ovo bi pak omogućilo HT-u da ostane konkurentan na maloprodajnom tržištu dok bi drugi operator morao ili apsorbirati povećanje troškova i time ostvariti manji prihod ili prenijeti povećanje troškova na svoje krajnje korisnike čime više ne bi bio konkurentan HT-u na maloprodajnoj razini.

U slučaju povećanja cijene završavanja poziva u HT-ovu mrežu novi operatori mogu također povećati cijene završavanja poziva u svoju mrežu, ali zbog puno manje korisničke baze novih operatora, HT bi mogao zadržati svoje maloprodajne cijene prema nepokretnim mrežama istima obzirom da se radi o vrlo malom broju korisnika te bi smanjenje marže između veleprodajne cijene koju plaća drugim operatorima i nepromijenjene maloprodajne cijene prema istima mogao apsorbirati iz maloprodajnih cijena prema korisnicima u svojoj mreži, a koji čine najveći dio dolaznih poziva. Vezano uz navedeno, a uzimajući u obzir da HT raspolaže mrežnom infrastrukturom na cijelom području Republike Hrvatske, za razliku od kablinskih operatora, vertikalna integracija i kontrola nad infrastrukturom pružaju mu ključnu prednost u odnosu na svoje konkurente na maloprodajnoj razini te mu na veleprodajnom tržištu, u odsustvu regulacije, omogućavaju iskorištavanje značajne tržišne snage.

U opisanoj situaciji novi operatori na tržištu zbog prethodno navedenih razloga bili bi prisiljeni prestati nuditi svoje usluge na vertikalno povezanom odnosno na maloprodajnom tržištu.

7.10 Taktike odgađanja

Taktike odgađanja se odnose na situacije u kojima operator sa značajnom tržišnom snagom ne odbija pružanje usluge završavanja (terminacije) poziva, ali istu pruža sa zakašnjenjem u odnosu na svoj maloprodajni dio (vlastite potrebe) ili povezana društva, te na taj način dovodi sadašnje i potencijalne konkurente u neravnopravan položaj na pripadajućem maloprodajnom tržištu iz razloga što je usluga završavanja (terminacije) poziva neophodna za pružanje kompletne usluge krajnjim korisnicima.

Drugim riječima, taktike odgađanja se odnose na situacije na tržištu u kojima postojeći operatori na tržištu ne odbijaju potpisati ugovor o međusobnom povezivanju s novim operator/operatorima na tržištu, već pokušavaju što je moguće duže odgoditi potpisivanje

navedenog ugovora s ciljem očuvanja svog tržišnog udjela na pripadajućem maloprodajnom tržištu.

8 Regulatorne obveze određene operatorima sa značajnom tržišnom snagom na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

U prethodnom poglavlju HAKOM je analizirao prepreke koje bi se u odsustvu regulacije mogle pojaviti na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji na kojem svi operatori nepokretnih mreža imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom i pripadajućem maloprodajnom tržištu na koje navedeni operatori mogu prenijeti svoj dominantni položaj.

U skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, ako HAKOM u postupku određivanja i analize tržišta iz članka 54. ZEK-a utvrdi nedostatnu djelotvornost tržišnog natjecanja na mjerodavnom tržištu, donijet će odluku o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom na tom tržištu u skladu sa člankom 55. ZEK-a, kojom će odrediti, zadržati ili izmijeniti određene regulatorne obveze iz članka 58. do 65. ZEK-a. HAKOM je u analizi tržišta iz 2009. godine zadržao operatorima sa značajnom tržišnom snagom različite obveze i to na način da su HT-u zadržane:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave standardne ponude međupovezivanja;
- obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva i
- obveza računovodstvenog razdvajanja.

dok su ostalim operatorima sa značajnom tržišnom snagom na mjerodavnom tržištu zadržane:

- obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže;
- obveza nediskriminacije;
- obveza transparentnosti uz obvezu objave minimalne ponude uvjeta međupovezivanja i
- obveza nadzora cijena.

Regulatorne obveze određene u skladu sa ZEK-om moraju se temeljiti na prirodi utvrđenog nedostatka na tržištu te moraju biti razmjerne i opravdane s obzirom na regulatorna načela i ciljeve iz članka 5. ZEK-a. Svakom operatoru sa značajnom tržišnom snagom HAKOM mora odrediti najmanje jednu regulatornu obvezu. Uzevši u obzir karakteristike i snagu svakog pojedinog operatora u razdoblju na koje se odnosi analiza, a koje su detaljno opisane u 5. poglavlju ovog dokumenta, HAKOM smatra da su najrasprostranjenija mreža, vertikalna

integracija i prisutnost na svim veleprodajnim i maloprodajnim tržištima te prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje mogu proizaći iz prednosti ostvarenih navedenim mjerilima kriteriji temeljem kojih je opravdano odrediti različite regulatorne obveze HT-u i alternativnim operatorima.

Sukladno navedenom, HAKOM u nastavku ovog dokumenta predlaže zadržavanje određenih regulatornih obveza operatorima koji su predmet ovog postupka.

8.1 Obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže

HAKOM u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, operatorima može odrediti obvezu udovoljavanja opravdanim zahtjevima za pristup i korištenje posebnih dijelova mreže i pripadajuće infrastrukture i opreme. Isto tako, sukladno članku 61. stavku 2. ZEK-a, HAKOM može operatorima odrediti obvezu pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže osobito ako smatra da bi uskraćivanje pristupa ili koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka, spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini, ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga. Također, sukladno članku 61. stavku 4. ZEK-a, HAKOM može odrediti i dodatne uvjete koji se odnose na ispunjavanje načela pravičnosti, razložnosti i pravodobnosti, a koji se nadovezuju na članak 61. stavak 3. ZEK-a u kojem su detaljno opisane obveze koje HAKOM može zahtijevati od operatora. U okviru ovog dokumenta govori se o tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji temeljem čega HAKOM ovu obvezu, koja je navedena u članku 61. ZEK-a, svim operatorima sa značajnom tržišnom snagom zadržava samo u dijelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja.

Zbog specifičnosti tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, a koja se očituje u postojanju CPP principa, svaki operator ima status značajne tržišne snage u vlastitoj mreži. Drugim riječima, svi operatori sa značajnom tržišnom snagom imaju 100%-tni tržišni udio prema završavanju (terminaciji) poziva u vlastitu javnu komunikacijsku mrežu što im daje mogućnost donošenja odluka neovisno o ostalim sudionicima na tržištu te im omogućava sprječavanje ili otežavanje pristupa drugih operatora njihovim korisnicima. Naime, ukidanje navedene regulatorne obveze onemogućilo bi pristup ostalih operatora njihovim korisnicima što bi u tom slučaju značilo da svaki operator ima mogućnost ponuditi komunikaciju samo između svojih vlastitih korisnika. Navedeno bi otežalo ili u potpunosti onemogućilo operatorima ulazak na pripadajuće maloprodajno tržište što bi spriječilo održivo tržišno natjecanje na maloprodajnoj razini te bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika, što nije u skladu s člankom 61. stavkom 2. ZEK-a.

Nadalje, u 7. poglavlju ovog dokumenta HAKOM je, između ostalog, a nastavno na prethodno navedeno analizirao prepreke koje se odnose na odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja i taktike odgađanja. Prema mišljenju HAKOM-a, potrebno je spriječiti mogućnost da se prethodno navedene prepreke pojave na tržištu te se operatorima sa značajnom tržišnom snagom zadržava regulatorna obveza pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže i to na sljedeći način:

1. obveza pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima koji traže pristup u svrhu međupovezivanja i, u okviru ove obveze, obveza odgovora na svaki razuman zahtjev za pristup u svrhu međupovezivanja, u roku od 10 dana od primitka zahtjeva za pregovore;
2. zabrana ukidanja već odobrenog pristupa u svrhu međupovezivanja postojećim operatorima;
3. obveza odobravanja otvorenog pristupa tehničkim sučeljima, protokolima ili drugim ključnim tehnologijama koje su nužne za međusobno djelovanje usluga;
4. obveza kojom HT mora osigurati zajedničko korištenje prostora ili druge oblike zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je tehnički ostvarivo;
5. obveza pružanja usluga potrebnih za osiguranje međusobnog djelovanja usluga za krajnje korisnike usluga, uključujući opremu za usluge inteligentnih mreža;
6. obveza međupovezivanja mreža ili mrežne opreme, odnosno obveza realizacije funkcionalnog međupovezivanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva za pregovore.

HAKOM je operatorima sa značajnom tržišnom snagom odredio obvezu pregovaranja u dobroj vjeri s drugim operatorima, i to s ciljem da se operatori sa značajnom tržišnom snagom prisile da u razumnom roku odgovore na zahtjev (HAKOM je odredio rok od 10 dana), a kako ne bi mogli iskoristiti svoju značajnu tržišnu snagu na tržištu koje je predmet ovog dokumenta i odugovlačiti pregovore s operatorima. HAKOM je u obvezi koja je određena zadržala rok za odgovor na razuman zahtjev od 10 dana iz razloga što je iz razdoblja trajanja analize tržišta iz srpnja 2009. godine razvidno operatori navedene aktivnosti mogu odraditi u tom roku. Obvezom koja je određena je također definirano da operatori sa značajnom tržišnom snagom, u slučaju prihvatanja razumnog zahtjeva, moraju ostvariti međupovezivanje najkasnije u roku od 30 dana od zaprimanja zahtjeva. Navedenim rokom se operatori sa značajnom tržišnom snagom onemogućavaju u odgađanju realizacije međupovezivanja i, posljedično, iskorištavanju statusa značajne tržišne snage. Operatori sa značajnom tržišnom snagom su ocjenjivanje razumnog zahtjeva obvezni provoditi u skladu s obvezom nediskriminacije koja im je određena i tehničkim mogućnostima vlastite mreže. U ocjeni razumnog zahtjeva ili u pregovorima, operator sa značajnom tržišnom snagom ne smije zahtijevati od operatora koji želi ostvariti međupovezivanje određene akcije ili

određene uvjete međupovezivanja koji bi bili suprotni regulatornim obvezama koje su ovim dokumentom određene operatoru sa značajnom tržišnom snagom.

HAKOM je operatorima sa značajnom tržišnom snagom zadržao obvezu kojom im je definirano da ne smiju uskratiti već ostvareno međupovezivanje budući da bi, ukoliko se već ostvareno međupovezivanje uskrati, isto moglo dovesti do štete i povećanja troškova operatora koji su imali ostvareno međupovezivanje, a time i do iskorištavanja značajne tržišne snage operatora sa značajnom tržišnom snagom na predmetnom tržištu.

Nadalje, HAKOM je HT-u, kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom, zadržao obvezu osiguranja zajedničkog korištenja prostora uključujući osobito zajedničko korištenje zgrada i drugih građevina te njihovih ulaza, ukoliko je to tehnički ostvarivo, i to iz razloga što postojeći i potencijalni novi operatori moraju imati mogućnost zajedničkog korištenja prostora jer bi na navedeni način, ukoliko je to tehnički ostvarivo, mogli ostvariti međupovezivanje s HT-om te smanjiti troškove poslovanja. Navedena regulatorna obveza je određena samo za HT budući da upravo HT ima najrašireniju mrežu, najveći broj centrala na regionalnoj i lokalnoj razini, a isto tako i najveći broj minuta poziva završava (terminira) u mreži HT-a što HT čini najatraktivnijim operatorom za međupovezivanje.

Isto tako, HAKOM je zadržao HT-u obvezu osiguranja zajedničkog korištenja elektroničke komunikacijske infrastrukture i povezane opreme, pri čemu je HT obvezan osigurati pristupne vodove na zahtjev operatora, koji omogućavaju pristup svakoj pristupnoj točki u mreži HT-a, u svrhu ostvarivanja međupovezivanja.

Nadalje, HAKOM obvezuje HT da osigura određenu razinu usluge - SLA (eng. *Service Level Agreements*) za uslugu završavanja (terminacije) poziva i uslugu vodova za međupovezivanje, kao što su npr. omjer raspodjele prometa po operatorima za vrijeme kvara u mreži, stopa nepropusnosti mreže, rokovi uspostave usluge te vrijeme otklona kvarova. Također, sastavni dio svakog SLA su i odgovarajuće naknade u slučaju neispunjavanja određenih rokova u SLA. Sukladno navedenom, HAKOM zadržava HT-u pružanje osnovne razine usluge koji čine sastavni dio predmetne Standardne ponude. Kako bi se osigurala primjena nametnute osnovne razine SLA, HAKOM je odredio HT-u obvezu objavljivanja (indikatora) pokazatelja učinkovitosti na tromjesečnoj osnovi ili na zahtjev HAKOM-a što je detaljno navedeno u dijelu obveze transparentnosti. Navedena regulatorna obveza je zadržana samo za HT budući da upravo HT ima najrašireniju mrežu i najveći broj minuta poziva završava (terminira) u mreži HT-a što HT čini najatraktivnijim operatorom za međupovezivanje.

HAKOM je mišljenja kako je zadržavanjem regulatorne obveze pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže u potpunosti uklonio s tržišta prepreke koje se odnose na odbijanje dogovora/uskraćivanje međupovezivanja i taktike odgađanja. S obzirom da navedenom obvezom nije u potpunosti riješena mogućnost da operatori sa značajnom tržišnom snagom

pružaju pristup za međupovezivanje pod nediskriminacijskim uvjetima, HAKOM je obvezu pristupa u svrhu međupovezivanja zadržao zajedno s obvezom nediskriminacije, a sve s ciljem stvaranja uvjeta za djelotvorno tržišno natjecanje.

Nadalje, HAKOM zadržava HT-u obvezu omogućavanja krajnjim korisnicima drugog operatora pristup brojevima općih informacija (usluzi 18988) uslugama u vlastitoj mreži na način da se omogući održivo tržišno natjecanje. HAKOM navedeno smatra potrebnim kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa ili bilo koje drugo neprihvatljivo uvjetovanje ili ograničenje sličnog učinka koje bi spriječilo održivo tržišno natjecanje ili bi bilo protivno interesima krajnjih korisnika usluga.

Nadalje, HT se nalazi u postupku modernizacije svoje elektroničke komunikacijske infrastrukture koja podrazumijeva prelazak s PSTN hijerarhije na hijerarhiju mreža nove generacije (NGN). Migracija s TDM/PSTN na IP/IMS započela je u HT-u 2010. godine, od kada PSTN i IMS rade paralelno. Navedena migracija podrazumijeva postupno gašenje lokalnih pristupnih centrala, odnosno gašenje određenih lokalnih pristupnih točaka, što znači da putem istih više neće biti moguće preuzimati/isporučivati promet međupovezivanja. Od trenutka gašenja lokalne pristupne točke operatori korisnici će moći ostvariti pristup prometu međupovezivanja korisnika koji su bili obuhvaćeni područjem pokrivanja pojedine lokalne pristupne točke (koja je ugašena), putem regionalnih pristupnih točaka. Privremenim rješenjem od 19. prosinca 2012. godine³³ HAKOM je odobrio gašenje lokalne centrale Prečko u Zagrebu, radi provođenja pilot projekta na temelju kojeg će se utvrditi veleprodajni uvjeti za gašenje lokalnih centrala. HT je dostavio okvirni plan gašenja lokalnih centrala po fazama za koje će se za svaku fazu gašenja donijeti rješenje koje će sadržavati datum gašenja lokalnih centrala i veleprodajne uvjete gašenja centrala.

Nakon završetka postupka gašenja lokalnih centrala i prelaska svih korisnika na IMS, HT je obvezan omogućiti povezivanje na IP-IP razini s ostalim operatorima korisnicima. U razdoblju do konačnog gašenja svih lokalnih centrala bit će moguće paralelno međupovezivanje na TDM razini i IP razini. 18 mjeseci prije uspostave IP-IP povezivanja s drugim operatorima korisnicima, HT je obvezan u svojoj standardnoj ponudi za međupovezivanje objaviti sljedeće:

1. Tehničku shemu svoje mreže i shemu IP povezivanja.
2. Broj i lokacije točaka IP međupovezivanja (POI).
3. Referentnu normu na kojoj se temelji arhitektura i funkcionalno rješenje za međusobno povezivanje putem IP-a.
4. Protokole za prijenos u NNI na razini kontrole i razini korisnika.
5. Protokol za signalizaciju.

³³ klasa: UP/I-344-01/12-05/24, ur. broj: 376-11/12-18

6. Sve ostale tehničke specifikacije i norme koje su neophodne za međudjelovanje usluga i neometano funkcioniranje istih između operatora korisnika i HT-a.

Isto tako, HAKOM smatra kako je ZEK-om, ostalim zakonskim propisima te podzakonskim aktima (npr: pravilnici, Zakon o obveznim odnosima) te standardnim ponudama, ovisno o svakom pojedinačnom slučaju, osigurana i dugoročna zaštita tržišnog natjecanja kroz prava i obveze svakog operatora na tržištu te da svaki operator ima jednaku priliku kroz određeno razdoblje na povrat uloženi početnih sredstava.

8.2 Obveza nediskriminacije

Ovom se regulatornom obvezom osigurava da operator sa značajnom tržišnom snagom mora osigurati istovjetne uvjete u istovjetnim uvjetima za istovjetne usluge te osigurava drugim operatorima jednaku razinu kakvoće usluge koju osigurava za svoje vlastite potrebe ili za potrebe svojih povezanih društava. Drugim riječima, svaki od operatora sa značajnom tržišnom snagom bi, u odsustvu ove regulatorne obveze, mogao diskriminirati ostale postojeće ili nove operatore nuđenjem usluga slabije kvalitete ili nuđenjem usluga po višoj cijeni nego što iste nude svom maloprodajnom dijelu (za vlastite potrebe) ili svojim povezanim društvima. Svako ponašanje, koje bi bilo u smjeru gore navedenog, dovelo bi do otežanog ulaska novih operatora na tržište, a samim time i do manje konkurencije na maloprodajnom tržištu, a što bi u konačnici najviše pogodilo krajnje korisnike.

U odsustvu obveze nediskriminacije operatori sa značajnom tržišnom snagom mogli bi odrediti uvjete završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na način koji bi doveo njih ili njihova povezana društva u bolji položaj u odnosu na druge operatore, čime bi se ugrozila konkurentnost na tržištu i opstanak drugih operatora. Temeljem navedenog, cijene završavanja (terminacije) poziva koje nude sami sebi ili svojem vertikalno integriranom dijelu koji djeluje na maloprodajnoj razini, trebaju biti usporedive odnosno jednake s cijenama koje nude drugim operatorima jer bi inače moglo doći do istiskivanja konkurencije s tržišta iz razloga što bi cijene za krajnje korisnike postojećih operatora bile puno niže od onih koje bi mogla ponuditi konkurencija.

Zadržavanjem obveze nediskriminacije HAKOM samo djelomično uklanja prepreke koje se odnose na previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva, diskriminaciju na osnovama koje nisu povezane s cijenama i diskriminaciju na cjenovnoj osnovi, a koje su definirane u poglavlju 7 ovog dokumenta. Za potpuno uklanjanje navedenih prepreka HAKOM bi morao zadržati i ostale regulatorne obveze koje su određene dalje u dokumentu. Isto tako, zadržavanjem obveze nediskriminacije otklanjaju se i sve slične prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi na isti način, kao prethodno definirane prepreke, sprječavati održivo tržišno natjecanje.

Nadalje, kao što je već rečeno pod obvezom pristupa i korištenja posebnih dijelova mreže iz ovog dokumenta, HAKOM obvezom nediskriminacije nadopunjuje obvezu pristupa za međupovezivanje čime stvara uvjete za efikasno tržišno natjecanje.

Također, operatori sa značajnom tržišnom snagom trebaju temeljiti, kao što je i do sada bio slučaj, drugim operatorima uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu na načelu nediskriminacije u smislu da je cijena završavanja (terminacije) poziva ista neovisno radi li se o pozivima koji dolaze od operatora nepokretnih ili pokretnih mreža, a završavaju (terminiraju) u pojedinačnoj nepokretnoj javnoj komunikacijskoj mreži postojećih operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Nadalje, prema obvezi iz Pravilnika o standardnim ponudama³⁴ čl. 12. stavak 5., operatori sa značajnom tržišnom snagom trebaju dostaviti HAKOM-u ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja³⁵ kako bi HAKOM mogao provjeriti poštuju li isti obvezu nediskriminacije. U slučaju nepoštivanja prethodno spomenute obveze, a na temelju obveze dostave ugovora, HAKOM je u mogućnosti brzo reagirati.

U skladu sa svime navedenim pod obvezom nediskriminacije, HAKOM određuje da operatori sa značajnom tržišnom snagom moraju:

- osigurati jednake uvjete³⁶ u istovjetnim okolnostima za druge operatore koji pružaju istovjetne usluge;
- pružati usluge i podatke drugim operatorima uz jednake uvjete i razinu kakvoće usluge koju osiguravaju za svoje vlastite usluge ili za potrebe svojih povezanih društava;
- dostaviti HAKOM-u ugovore sklopljene na temelju standardne ponude međupovezivanja u roku od 15 dana od dana sklapanja istih.

8.3 Obveza transparentnosti

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 58. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti obvezu transparentnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom na način da učine javno dostupnima određene podatke, kao što su sljedeći:

- računovodstveni podaci;
- tehničke specifikacije;

³⁴ http://www.hakom.hr/UserDocImages/2011/propisi_pravilnici_zakoni/Pravilnik%20o%20standardnim%20ponudama%20NN%2037_09.PDF

³⁵ Navedeno je određeno pod obvezom transparentnosti koja je obrazložena u poglavlju 7.3.

³⁶ uvjeti, rokovi, cijene, informacije, itd.

- mrežne značajke;
- rokovi i uvjeti ponude i uporabe;
- cijene.

Sukladno odredbama članka 58. ZEK-a, HAKOM može zatražiti od operatora, kojem je određena obveza nediskriminacije, objavu standardne ponude na temelju koje drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge. Standardna ponuda mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta te mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Objavljivanjem standardne ponude sprječava se nastanak prepreka pri ulasku na tržište novih operatora, a istovremeno je postojećim operatorima olakšano djelovanje te je osigurana sigurnost elektroničkih komunikacijskih mreža i usluga. Za razvoj tržišta i održavanje konkurentnosti bitno je da svi sudionici na tržištu znaju pod kojim uvjetima se uspostavljaju govorne usluge u pojedinim nepokretnim mrežama s obzirom da nema drugog načina osiguranja komunikacije s korisnicima pojedinog operatora. U slučaju kada bi operatori samostalno davali podatke moglo bi doći do razlika u informacijama i podacima koji su dani drugim operatorima te je stoga potrebno zadržati navedenim operatorima obvezu transparentnosti i to na način da je HT obvezan objaviti standardnu ponudu međupovezivanja dok su ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom, a zbog znatno manjeg opsega usluga koje će obuhvaćati dokument, obvezni objaviti minimalnu ponudu uvjeta međupovezivanja.

Standardna ponuda međupovezivanja koju je HT obvezan objaviti mora biti takva da na temelju iste drugi operatori neće biti obvezni plaćati dodatne troškove, koji nisu nužni za pružanje zatražene usluge te mora biti detaljno raščlanjena u skladu s potrebama tržišta, odnosno mora sadržavati pripadajuće rokove, uvjete i cijene usluga. Osim toga, standardna ponuda međupovezivanja HT-a mora sadržavati i dio u kojem će se definirati uvjeti korištenja zajedničkog prostora (kolokacija) zajedno s rokovima, uvjetima i cijenama pružanja usluge, a HT je obvezan i na tromjesečnoj osnovi ili po potrebi na zahtjev HAKOM-a, objaviti pokazatelje (indikatore) učinkovitosti – KPI.

Ostali operatori koji imaju status značajne tržišne snage samo na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, obvezni su objaviti samo dokument s detaljnim tehničkim specifikacijama pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva, odnosno usluge međupovezivanja, s definiranim mrežnim značajkama, uvjetima, rokovima i cijenama, pod nazivom minimalna ponuda uvjeta međupovezivanja, a kako je definirano u regulatornoj obvezi gore u tekstu.

Nadalje, osnovni sadržaj Standardne ponude HT-a, razina detaljnosti podataka i način objave istih propisan je Pravilnikom o standardnim ponudama koji je donijelo Vijeće HAKOM-a i koji je stupio na snagu dana 01. travnja 2009. godine.

HAKOM zadržavanje ove obveze smatra nužnom jer bi u suprotnom moglo doći do diskriminacije pojedinih operatora od strane postojećih operatora sa značajnom tržišnom snagom što bi dovelo do ometanja konkurentnosti na tržištu i utjecalo na izbor krajnjih korisnika. Također, ova obveza osigurava transparentno poslovanje operatora sa značajnom tržišnom snagom i nadopunjuje obvezu nediskriminacije. Naime, u 7 poglavlju ovog dokumenta HAKOM, između ostalog, analizira prepreke koje se odnose na previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva, diskriminaciju na osnovama koje nisu povezane s cijenama, diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i nerazumne/neopravdane zahtjeve. Kako bi u potpunosti uklonio prepreku koja se odnosi na diskriminaciju na osnovama koje nisu povezane s cijenama, HAKOM uz obvezu nediskriminacije zadržava i obvezu transparentnosti te na taj način u potpunosti uklanja navedenu prepreku s tržišta. Isto tako, kako bi uklonio prepreke koje se odnose na previsoke cijene usluge završavanja (terminacije) poziva i diskriminaciju na cjenovnoj osnovi, HAKOM je uz obvezu transparentnosti i obvezu nediskriminacije morao odrediti dodatne regulatorne obveze koje su definirane i opisane dalje u dokumentu.

Svi operatori sa značajnom tržišnom snagom obvezni su u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, čije su regulatorne obveze sastavni dio, objaviti standardnu, odnosno minimalnu ponudu međupovezivanja. S obzirom da HT već ima objavljenu Standardnu ponudu međupovezivanja, a ostali operatori Minimalnu ponudu međupovezivanja, temeljene na obvezama iz prethodne analize tržišta, HAKOM smatra da je rok od 30 dana dovoljan da se ažuriraju sve izmjene te da se tekst i sadržaj Standardne ponude međupovezivanja uskladi s predloženim regulatornim obvezama i Pravilnikom o standardnim ponudama. Standardna ponuda HT-a i Minimalna ponuda ostalih operatora ostaju nepromijenjene u svim onim dijelovima u kojima se regulatorne obveze nisu promijenile poštujući Pravilnik o standardnim ponudama.

Uzevši u obzir da rok objave Standardne, odnosno Minimalnih ponuda međupovezivanja i rok stupanja na snagu postojeće cijene završavanja (terminacije) poziva, koja je sastavni dio poglavlja 7.4. ovog dokumenta, nije isti, HAKOM određuje sljedeće:

- HT je obvezan u Standardnoj ponudi međupovezivanja koju će objaviti u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom zadržati ugrađene postojeće cijene završavanja (terminacije) poziva koje su dane u tablici 6 pored koje će napomenuti da je na snazi od dana 1. siječnja 2013. godine.

Tablica 6 Cijene usluge završavanja terminacije poziva u mreži HT-a

Cijene međupovezivanja HT-a (jaki/slabi promet; kn/min)		2013
TERMINACIJA	Lokalna	0,038
		0,019
	Regionalna	0,056
		0,028
	Nacionalna	0,109
		0,0545

- Alternativni operatori obvezni su Minimalnu ponudu međupovezivanja koju će objaviti u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom zadržati ugraditi postojeće cijene završavanja (terminacije) poziva koje su dane u tablici 7.

Tablica 7 Cijene usluge završavanja terminacije poziva u mrežama alternativnih operatora

Cijene međupovezivanja (jaki/slabi promet; kn/min)		2013
TERMINACIJA	Lokalna	0,038
		0,019
	Regionalna	0,056
		0,028

Nadalje, uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji operatori međusobno naplaćuju ovisno o pristupnoj točki na kojoj preuzimaju dolazni promet.

Nakon izrade troškovnih modela te određivanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji na temelju istih, operatori su obvezni u Standardnu, odnosno Minimalne ponude ugraditi troškovno usmjerene cijene koje će biti određene u zasebnom postupku. Do trenutka određivanja cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji na temelju troškovnih modela, operatori su obvezni primjenjivati cijene navedene u tablicama 6 i 7.

Nadalje, s ciljem harmoniziranja standardnih ponuda koje su obvezni objaviti operatori koji na mjerodavnim tržištima imaju status operatora sa značajnom tržišnom snagom te kako bi se omogućili transparentni uvjeti poslovanja operatora sa značajnom tržišnom snagom i operatora korisnika standardne ponude odnosno kako bi se onemogućilo da HT iskorištava

svoj položaj operatora sa značajnom tržišnom snagom, a sve u svrhu sprječavanja narušavanja i ograničavanja tržišnog natjecanja u području elektroničkih komunikacija, spomenuti operator je obavezan u standardnu ponudu međupovezivanja, koju će objaviti u roku od 30 dana od stupanja na snagu odluke o određivanju operatora sa značajnom tržišnom snagom, ugraditi sljedeće:

- Jedan od instrumenata osiguranja plaćanja koje će HT utvrditi unutar standardne ponude međupovezivanja mora biti zadužnica;
- Ukoliko operator u razdoblju od jedne godine od dana sklapanja ugovora o međupovezivanju uredno podmiruje svoje obveze, nakon jedne godine nije obavezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja;
- Rok dospijeća plaćanja računa je 60 dana od dana slanja računa, pri čemu HT šalje pisanu opomenu tek po isteku roka dospijeća;
- HT će primijeniti postupak naplate potraživanja iz dostavljenih instrumenata osiguranja plaćanja tek ukoliko operator ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene;
- Ukoliko se HT ne može naplatiti iz instrumenta osiguranja plaćanja, HT može operatoru koji ne podmiri svoja dospjela i nesporna dugovanja privremeno obustaviti pružanje usluge;
- Ukoliko se radi o dugovanju operatora koji nije obavezan dostavljati instrumente osiguranja plaćanja, HT može istome privremeno obustaviti pružanje usluge u roku od 30 dana od dana zaprimanja pisane opomene;
- U slučajevima kada je HT aktivirao i naplatio se iz instrumenta osiguranja plaćanja operator je obavezan dostaviti novi odgovarajući instrument osiguranja plaćanja odmah, a najkasnije u roku 15 dana od trenutka kada je operator sa značajnom tržišnom snagom predao instrument osiguranja plaćanja na naplatu.

Nadalje, u okviru obveze transparentnosti, HAKOM određuje HT-u obvezu da nastavi pratiti relevantne pokazatelje učinkovitosti te HAKOM-u dostavlja detaljna izvješća sa svim relevantnim pokazateljima učinkovitosti i to na tromjesečnoj razini³⁷ ili po potrebi na zahtjev HAKOM-a. HT je obavezan za potrebe HAKOM-a dostaviti cjelokupno izvješće na tromjesečnoj razini zajedno s povjerljivim podacima, kako bi HAKOM mogao pratiti i u slučaju potrebe spriječiti bilo kakvo diskriminirajuće ponašanje prema drugim operatorima. HAKOM smatra da izvješće o KPI vrijednostima mora sadržavati osobito sljedeće:

- omjer raspodjele prometa za uslugu započinjanja (originacije) poziva za vrijeme kvara u mreži;
- prosječno vrijeme uspostave usluge voda za međupovezivanje;
- prosječno vrijeme otklona kvara voda za međupovezivanje;

³⁷ Prvo tromjesečno izvješće HT je obavezan dostaviti u travnju 2010. godine

- KPI vezano uz pružanje usluge zajedničkog korištenja prostora (kolokacije).

HAKOM može naknadno odlukom zatražiti od HT-a praćenje i izvještavanje i za neke druge KPI vrijednosti ovisno o potrebama HAKOM-a i zahtjevima tržišta.

Što se tiče pokazatelja učinkovitosti vezanih uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), trebaju vrijediti isti oni pokazatelji učinkovitosti, vezani uz uslugu zajedničkog korištenja prostora (kolokacije), koji su definirani u dokumentu „*Analiza tržišta veleprodajnog (fizičkog) pristupa mrežnoj infrastrukturi (uključujući dijeljeni ili potpuni izdvojeni pristup) na fiksnoj lokaciji*“.

U slučaju izmjene Standardne ponude međupovezivanja temeljene na odredbama ZEK-a, HAKOM određuje da HT, koji je obvezan objaviti Standardnu ponudu međupovezivanja u smislu usluge završavanja (terminacije) poziva, obvezan objaviti novi tekst Standardne ponude u roku koji će biti određen odlukom donesenom u postupku po članku 58. stavku 3. ZEK-a, osim ako drugačije bude određeno odlukom.

Ukoliko operatori sa značajnom tržišnom snagom žele pokrenuti postupak izmjene Standardne ponude međupovezivanja, obvezni su o tome obavijestiti HAKOM koji će, u slučaju da zahtjev operatora smatra opravdanim, po članku 58. stavku 3 ZEK-a pokrenuti postupak izmjene standardne ponude međupovezivanja.

8.4 Obveza nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti regulatorne obveze u vezi s povratom troškova i nadzorom cijena, uključujući i obvezu troškovne usmjerenosti cijena te obvezu vođenja troškovnog računovodstva, koje se odnose na pružanje određenih vrsta međupovezivanja i/ili pristupa, u slučajevima kada se na temelju analize tržišta utvrdi da nedostatak djelotvornoga tržišnog natjecanja omogućuje određenom operatoru zadržavanje pretjerano visoke razine cijena ili primjenu istiskivanja niskom cijenom, a na štetu krajnjih korisnika usluga. HAKOM ovu obvezu, operatorima sa značajnom tržišnom snagom zadržava, odnosno određuje samo u djelu koji se odnosi na pristup u svrhu međupovezivanja i to na način kako je određeno dalje u dokumentu.

Svrha određivanja obveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva je osiguranje ravnopravnih, transparentnih kriterija te kriterija koji potiču razvoj konkurencije, a koje operator treba primijeniti prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža. Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova,

prihoda, imovine, obveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge, posebno uzimajući u obzir direktne i indirektne troškove.

Sustav troškovnog računovodstva omogućava provođenje obveze računovodstvenog razdvajanja te provjeru troškovne usmjerenosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, određivanja previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

HAKOM smatra kako bi određivanjem obveze nadzora cijena svim operatorima, uz prethodno navedene regulatorne obveze, u potpunosti uklonio prepreke koje su opisane u poglavlju 7. ovog dokumenta

Operator, kojem je određena obveza troškovne usmjerenosti cijena, snosi teret dokazivanja da cijene njegovih usluga proizlaze iz troškova, uključujući razumnu stopu povrata ulaganja. U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluga, HAKOM može primijeniti metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodologiji koju primjenjuje operator ili metodu referentnih vrijednosti te može zatražiti od operatora cjelovito obrazloženje cijena njegovih usluga, a prema potrebi i izmjenu tih cijena.

Prešutni sporazumi, kako je i navedeno u 7. poglavlju ovog dokumenta, predstavljaju jednu od prepreka koje se može pojaviti na tržištu. Prema mišljenju HAKOM-a zadržavanjem obveze nadzora cijena u većem dijelu bi bio uklonjen navedeni problem s tržišta, dok je za potpuno uklanjanje navedene prepreke HAKOM morao HT-u kao operatoru sa značajnom tržišnom snagom odrediti i regulatornu obvezu računovodstvenog odvajanja.

Kako bi spriječio mogućnost pojave prethodno navedenih prepreka razvoju tržišnog natjecanja, HAKOM predlaže da se operatorima sa značajnom tržišnom snagom zadrži obveza nadzora cijena, odnosno obveza troškovne usmjerenosti cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu.

U svrhu izračuna troškova djelotvornog pružanja usluge završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, HAKOM može sukladno članku 62. stavku 4. ZEK-a primijeniti metodu referentnih vrijednosti (*eng.* benchmark) na temelju cijena dostupnih na usporedivim konkurentskim tržištima kao i vlastitu metodologiju troškovnog računovodstva neovisno o metodama operatora sa značajnom tržišnom snagom. Vezano uz navedeno, HAKOM je 29. veljače 2012. godine donio odluku³⁸ o metodologiji izrade i primjene troškovnih modela za nepokretnu i pokretnu mrežu i univerzalnu uslugu. Rezultat troškovnih modela za nepokretnu mrežu koje će HAKOM provesti u najskorijem roku jest izračun jediničnih troškova mreže koji su nužni za pružanje

³⁸ KLASA: UP/I-344-01/11-09/08

proizvoda i usluga. Prema takvom troškovno usmjerenom izračunu cijena, operatori sa značajnom tržišnom snagom trebali bi moći ostvariti povrat učinkovitih troškova pružanja usluge i cijena bi trebala služiti kao poticaj operatorima da održavaju i ulažu u svoju mrežu. Tri su glavna HAKOM-ova cilja kod uvođenja mjere troškovno usmjerenog određivanja cijena:

- promicanje učinkovitosti,
- promicanje održivog tržišnog natjecanja i
- osiguravanje najvećih koristi za korisnike.

Naime, iako je metoda usporedivih vrijednosti korisna u prijelaznom razdoblju, troškovni modeli bi trebali predstavljati konačno sredstvo pri provedbi obveze nadzora cijena. Pitanje određivanja reguliranih cijena na temelju troškova od ključne su važnosti kako za operatore tako i za HAKOM te će se iste odrediti u zasebnom postupku. Do trenutka dok ne bude završen projekt koji uključuje izradu troškovnog modela i koji će u konačnici omogućiti provedbu načela troškovne usmjerenosti cijena, obveza nadzora cijena će biti postavljena na temelju metode referentnih vrijednosti način definiran u nastavku.

Prilikom izračuna cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreže operatora HAKOM je koristio metodu referentnih vrijednosti uzevši u obzir sljedeće dokumente, pretpostavke i metode:

- Zadnji dostupni podaci Cullen International-a „Cross Country Analysis“ za zemlje zapadne Europe od listopada 2012. godine i zemlje središnje i istočne Europe od rujna 2012. godine;
- Prosječna cijena usluge završavanja (terminacije) poziva u mreži bivšeg monopolista;
- uklanjanje vanjskih vrijednosti temeljem odgovarajućih statističkih metoda;
- tečaj KN/EUR - prosjek srednjeg tečaja Hrvatske narodne banke u iznosu od 7,4963 kn.

Pri analizi referentnih vrijednosti, HAKOM je koristio podatke navedene u izvještaju Cullen International-a „Cross Country Analysis“ za cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini, odnosno, usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini, u mreži bivšeg monopolista u svim članicama EU u kojima postoji navedena usluga.

Nadalje, sukladno podacima iz gore navedenog dokumenta usluga završavanja (terminacije) poziva u mreži pokretnih operatora u zemljama Europske unije se obračunava na način da se koristi:

- jedinstvena cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva);
- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa (po minuti trajanja poziva) ;

- različita cijena za vrijeme jakog i slabog prometa; postojanje dva vremenska intervala za vrijeme slabog prometa (po minuti trajanja poziva).

Izračun prikazan u tablicama 8 i 9 proveden je sukladno kriterijima koji se koriste u izračunima kakvi se primjenjuju u dokumentima strukovnih tijela u području elektroničkih komunikacija (ERG) i to na način da se prosječna minuta završavanja (terminacije) poziva izračunala na sljedeći način. Za zemlje koje cijenu završavanja (terminacije) poziva naplaćuju za vrijeme jakog i slabog prometa korišten je omjer 50%-50% kako bi se dobila jedinstvena cijena završavanja (terminacije) poziva, a za zemlje koje cijenu završavanja (terminacije) poziva naplaćuju za vrijeme jakog prometa, slabog prometa i u vrijeme vikenda korišten je omjer 50%-25%-25% kako bi se dobila jedinstvena cijena završavanja (terminacije) poziva. Navedenim izračunom su se cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u svakoj zemlji svele na cijenu jedne minute, a kako je prikazano tablicama 8 i 9.

Nadalje, važno je utvrditi postojanje vanjskih vrijednosti (eng. outliers). Naime, ekstremno niske ili ekstremno visoke vrijednosti značajno utječu na vrijednost aritmetičke sredine što bi rezultiralo vrijednošću koja nije reprezentativna. Za postojanje istih, potrebno je odrediti vrijednosti prvog ili donjeg kvartila³⁹ i trećeg ili gornjeg kvartila⁴⁰, kao i interkvartila⁴¹. Temeljem navedenih statističkih pokazatelja, HAKOM je utvrdio donje⁴² i gornje⁴³ granice u svrhu određivanja vanjskih vrijednosti, odnosno, vrijednosti koje bi utjecale na određivanje srednje vrijednosti (aritmetičke sredine) koja bi bila loš reprezentant polaznih vrijednosti.

Uzimajući u obzir prethodno navedeno HAKOM smatra kako se pri izračunu aritmetičke sredine iste trebaju ukloniti.

8.4.1 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini

Slijedom navedenog, te sukladno provedenoj analizi cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama Europske unije, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavljaju cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u Češkoj i Latviji te, u skladu s gore navedenim, iste nisu uzete u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na lokalnoj razini u zemljama Europske unije. Prethodno navedeno prikazano je u tablici 8 koja se nalazi niže u tekstu.

³⁹ prvi kvartil: $Q1=N/4$

⁴⁰ treći kvartil: $Q3=3N/4$

⁴¹ interkvartil: $Iq=Q3-Q1$

⁴² donja granica: $Q1-1,5Iq$

⁴³ gornja granica: $Q3+1,5Iq$

Tablica 8 Izračun srednje vrijednosti cijena usluge završavanja poziva na lokalnoj razini

		cijena usluge lokalnog završavanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 26	Francuska	0,1067
	Danska	0,2112
	Velika Britanija	0,2571
	Italija	0,2720
	Švedska	0,2760
	Grčka	0,2875
	Cipar*	0,3420
	Irska	0,3570
	Nizozemska	0,3700
	Slovačka	0,3725
	Mađarska	0,3750
	Njemačka	0,3850
	Slovenija	0,3900
	Bugarska	0,4210
	Poljska	0,4450
	Portugal	0,4450
	Belgija	0,4717
	Litva	0,4867
	Luksemburg	0,5533
	Španjolska**	0,5600
Rumunjska	0,5800	
Estonija	0,5958	
Austrija	0,6500	
Malta	0,7038	
Češka***	0,9000	
Latvija***	0,9767	
Prosječna cijena €/min		0,4131
Prosječna cijena lp/min		3,0966
Prosječna cijena kn/min		0,0310

* - prvi kvartil; ** - treći kvartil; *** - vanjske vrijednosti

Napomena:

- Poljska – postoje dva vremena jakog prometa i jedno vrijeme slabog prometa. Kako bi se dobila jedinstvena cijena završavanja poziva uzeto je u obzir $0,25 \cdot (\text{vrijeme jakog prometa 1}) + 0,25 \cdot (\text{vrijeme jakog prometa 2}) + 0,5 \cdot (\text{vrijeme slabog prometa})$.
- Mađarska – u obzir se uzima samo Magyar Telekom.

Prema propisanoj metodi srednja vrijednost svih cijena usluge završavanja poziva na lokalnoj razini u Europskoj uniji iznosi 0,0310 kn/min.

Kao što je prethodno pojašnjeno HAKOM je navedenu cijenu računao za bivšeg monopolista, a obvezni su je primijeniti i ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom za promet preuzet na lokalnim točkama međupovezivanja.

8.4.2 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini

Sukladno provedenoj analizi cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama Europske unije, utvrđeno je da vanjske vrijednosti predstavljaju cijene usluge završavanja (terminacije) poziva u Latviji i Finskoj te, u skladu s gore navedenim, iste nisu uzete u obzir pri izračunu srednje vrijednosti (aritmetičke sredine), odnosno, prosječne cijene usluge završavanja (terminacije) poziva na regionalnoj razini u zemljama Europske unije. Prethodno navedeno prikazano je u tablici 9 koja se nalazi niže u tekstu.

Tablica 9 Izračun srednje vrijednost cijena usluge završavanja poziva na regionalnoj razini

		cijena usluge regionalnog završavanja poziva (1 min)
	Država	EURcent
EU 24	Švedska	0,3180
	Velika Britanija	0,3600
	Italija	0,3610
	Nizozemska	0,3700
	Bugarska	0,4210
	Irska*	0,4599
	Mađarska*	0,4750
	Grčka	0,5200
	Poljska	0,5225
	Portugal	0,5450
	Slovačka	0,5450
	Cipar	0,5470
	Belgija	0,6665
	Rumunjska	0,6700
	Španjolska	0,6700
	Slovenija	0,6800
	Malta	0,7038
	Luksemburg**	0,7233
	Estonija**	0,8375
	Litva	0,8517
Češka	1,0200	
Austrija	1,1550	
Latvija***	1,5800	
Finska***	2,4000	
Prosječna cijena €/min		0,6101
Prosječna cijena lp/min		4,5735
Prosječna cijena kn/min		0,0457

*prvi kvartil=(0,4599+0,4750)/2; **treći kvartil=(0,7233+0,8375)/2; ***vanjske vrijednosti

Napomena:

- Bugarska - primjenjuje lokalnu cijenu za lokalnu i regionalnu razinu.
- Njemačka – Iako su u Cullen izvještaju „Cross Country Analysis“ za listopad 2012. navedene cijene za Njemačku, iste nisu uzete u obzir jer cijena završavanja poziva na regionalnoj razini više nije regulirana

- Danska - Iako su u Cullen izvještaju „Cross Country Analysis“ za listopad 2012. navedene cijene za Dansku, iste nisu uzete u obzir jer cijena završavanja poziva na regionalnoj razini više nije regulirana.
- Poljska – postoje dva vremena jakog prometa i jedno vrijeme slabog prometa. Kako bi se dobila jedinstvena cijena završavanja poziva uzeto je u obzir $0,25 \cdot (\text{vrijeme jakog prometa 1}) + 0,25 \cdot (\text{vrijeme jakog prometa 2}) + 0,5 \cdot (\text{vrijeme slabog prometa})$.
- Mađarska – u obzir se uzima samo Magyar Telekom.

Prema propisanoj metodi srednja vrijednost svih cijena usluge završavanja poziva na regionalnoj razini u Europskoj uniji iznosi 0,0457 kn/min.

Kao što je prethodno pojašnjeno HAKOM je navedenu cijenu računao za bivšeg monopolista, a obvezni su je primijeniti i ostali operatori sa značajnom tržišnom snagom za promet preuzet na regionalnim točkama međupovezivanja.

8.4.3 Cijena usluge završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini

Vežano uz uslugu završavanja (terminacije) poziva na nacionalnoj razini (eng. *double transit*), cijena usluge završavanja poziva na nacionalnoj razini treba zadržati isti omjer u odnosu na cijenu usluge završavanja poziva na regionalnoj razini, do trenutka dok se cijene ne budu temeljile na metodi referentnih vrijednosti. Slijedom navedenog, cijena usluge završavanja poziva na nacionalnoj razini treba biti 94,03% veća od konačne cijene usluge završavanja poziva u mreži HT-a na regionalnoj razini dobivene na temelju stvarne vremenske raspodjele završenih minuta poziva u mreži HT-a. Slijedom navedenog, cijenu usluge završavanja poziva na nacionalnoj razini obvezan je primijeniti samo HT s obzirom da ostali operatori ne preuzimaju promet na nacionalnoj razini, a ista i iznosi 0,107 kn /min u vrijeme jakog prometa, odnosno 0,0535 kn/min u vrijeme slabog prometa.

Zaključno, temeljem dostavljenih podataka o vremenskoj raspodjeli ukupnih završenih minuta poziva u mreži HT-a u vrijeme jakog odnosno slabog prometa za prvo polugodište 2012. godine i temeljem gore obrazloženog, HAKOM je izračunao cijene usluge završavanja (terminacije) poziva prikazane u tablici 10.

Tablica 10 Cijene usluge završavanja terminacije poziva u mreži HT-a

Cijene međupovezivanja HT-a (jaki/slabi promet; kn/min)		2013
TERMINACIJA	Lokalna	0,037
		0,0185
	Regionalna	0,055
		0,0275
	Nacionalna	0,107
		0,0535

Tablica 11 Cijene usluge završavanja terminacije poziva u mrežama alternativnih operatora

Cijene međupovezivanja (jaki/slabi promet; kn/min)		2013
TERMINACIJA	Lokalna	0,037
		0,0185
	Regionalna	0,055
		0,0275

Sukladno navedenom, HAKOM predlaže provođenje obveze nadzora cijena na sljedeći način i poštujući sljedeća pravila:

- operatori sa značajnom tržišnom snagom obvezni su gore navedene cijene za uslugu završavanja (terminacije) poziva ugraditi u standardnu, odnosno minimalnu ponudu međupovezivanja
- operatori sa značajnom tržišnom snagom obvezni su postojeću cijenu za uslugu završavanja (terminacije) poziva primjenjivati do trenutka dok se troškovno usmjerena cijena ne odredi u zasebnom postupku.

Nadalje, uzevši u obzir nagle promjene u tečajevima koje uzrokuje svjetska ekonomska kriza, HAKOM smatra opravdanim omogućiti, kako operatorima tako i HAKOM-u, promjenu cijena završavanja (terminacije) poziva koje će odgovarati novom prosječnom tečaju kune u odnosu na euro, ukoliko se prosječni tečaj kune u odnosu na euro za razdoblje zadnjih šest mjeseci prema podacima Hrvatske narodne banke promijeni više od 10% u odnosu na tečaj na temelju kojeg je izračunata cijena završavanja (terminacije) poziva od strane HAKOM-a.

Sukladno navedenom, u situaciji da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro poveća za najmanje 10%, operatori su u mogućnosti promijeniti cijene završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu koje će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro. S druge strane, u slučaju da se prosječni tečaj kune u odnosu na euro smanji najmanje 10%, HAKOM će implementirati novu cijenu završavanja (terminacije) poziva u mreže operatora, koja će odgovarati novom tečaju kune u odnosu na euro.

Dodatno, prethodno definirana cijena primjenjivati će se i za uslugu završavanja (terminacije) međunarodnih poziva u slučaju kada ih se u određenu javnu komunikacijsku mrežu na fiksnoj lokaciji predaje iz druge nacionalne javne komunikacijske mreže (tzv. indirektnu međunarodnu terminaciju). Naime, kako je i ranije u dokumentu i navedeno, trošak završavanja (terminacije) poziva je isti neovisno iz koje mreže poziv dolazi iz razloga što se za sve pozive koriste isti mrežni elementi iz kojih proizlaze isti troškovi.

Nadalje, HAKOM je mišljenja kako je potrebno uzeti u obzir da novi operatori prilikom ulaska na tržište nisu u mogućnosti, kao operatori koji već djeluju na tržištu, iskoristiti prednosti ekonomije razmjera zbog malog tržišnog udjela. Operatori koji kasnije ulaze na tržište imaju viši trošak po jedinici pružanja usluge odnosno imaju viši trošak po jedinici za uslugu završavanja (terminacije) poziva u vlastitu mrežu. Zbog navedenog, HAKOM je odlukom iz srpnja 2009. godine odredio asimetrične cijene terminacije u cilju razvoja konkurencije i jačanja tržišne snage operatora sa slabim tržišnim udjelom. Nadalje, sukladno prikupljenim podacima koji su prikazani ranije u dokumentu, vidljivo je kako se u razdoblju od tri godine udio alternativnih operatora neznatno povećao, te isti i dalje ne iskorištava prednosti ekonomije razmjera u istoj mjeri kao HT te nema jednaku tržišnu snagu. Suprotno navedenom, a u svrhu poboljšanja statičke ekonomske efikasnosti, HAKOM smatra opravdanim odrediti simetrične cijene završavanja (terminacije) poziva u mreži operatora svih operatora. Asimetrija zadržana kroz dugo razdoblje može potaknuti proizvodnu ili alokativnu neefikasnost što može biti štetno za gospodarstvo u cijelosti. Isto tako, navedeno je u skladu s preporukom Europske komisije koja definira razdoblje od 4 godine kao opravdano za određivanje asimetričnih cijena terminacije.

8.4.4 Obveza računovodstvenog razdvajanja⁴⁴

HAKOM može, u skladu s odredbama članka 56. ZEK-a, odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom obvezu računovodstvenog razdvajanja određenih djelatnosti u vezi s međupovezivanjem i/ili pristupom.

HAKOM osobito može zatražiti od vertikalno integriranog operatora da učini transparentnim svoje veleprodajne cijene i transferne naknade, osobito kako bi se osiguralo ispunjavanje obveze nediskriminacije u skladu s člankom 59. ZEK-a, ili prema potrebi, spriječilo nepravedno međusobno subvencioniranje.

Način i postupak vođenja razdvojenog računovodstva mogu se pobliže utvrditi odlukom HAKOM-a iz članka 56. ZEK-a.

U svrhu provjere ispunjavanja obveza transparentnosti i nediskriminacije HAKOM može zatražiti uvid u računovodstvene podatke, uključujući podatke o prihodima ostvarenim na tržištu, koje može objaviti ako bi objava tih podataka pridonijela slobodnom tržišnom natjecanju, vodeći pritom računa o zaštiti tajnosti podataka u skladu s člankom 15. ZEK-a.

Strukturnim odvajanjem i zasebnim obračunavanjem troškova elektroničkih komunikacijskih usluga operatora sa značajnom tržišnom snagom postiže se ispunjenje zakonske obveze u svrhu sprječavanja subvencioniranja jedne od drugih elektroničkih komunikacijskih usluga na

⁴⁴ članak 11. Direktive o pristupu (eng. *Access Directive*)

mjerodavnim tržištima na kojima su operatori određeni operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Računovodstveno razdvajanje podrazumijeva da su aktivnosti operatora podijeljene u posebne poslove ili usluge za računovodstvene potrebe te se na taj način kroz sustav odvojenih računa omogućava provođenje načela nediskriminacije tj. jednakih tržišnih uvjeta što omogućava razvoj konkurencije i ulazak novih operatora na tržište.

S obzirom da je provedenom analizom utvrđeno da HT može, u odsustvu regulacije, cjenovno diskriminirati operatore u odnosu na svoj maloprodajni dio ili povezana društva, kao i unakrsno subvencionirati usluge na vertikalno povezanim tržištima, i time iskoristiti svoj položaj značajne tržišne snage, HAKOM određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja na veleprodajnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji.

HAKOM smatra da će se regulatornom obvezom računovodstvenog razdvajanja riješiti sve prepreke razvoju tržišnog natjecanja koje su definirane u poglavlju 7.9 ovog dokumenta i sve prepreke koje nisu direktno definirane, a mogle bi izazvati iste ili slične posljedice na tržištu. Isto tako, HAKOM smatra da će se direktno riješiti problem unakrsnog subvencioniranja i to u kombinaciji s već određenim obvezama nediskriminacije i transparentnosti. Sukladno navedenom, regulatorna obveza računovodstvenog razdvajanja je određena HT-u kako bi se osiguralo provođenje prethodno određenih obveza nediskriminacije i transparentnosti.

HAKOM određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja prema kojoj je HT obvezan implementirati rješenje Vijeća HAKOM-a⁴⁵ na način propisan u dokumentu „Naputci za računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo“ za uslugu *završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji*, odnosno sva rješenja Vijeća HAKOM-a koja će biti donesena u zasebnom postupku, a kojima će se definirati način provedbe računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva.

Ovom regulatornom obvezom se određuje HT-u, a kao potvrda provođenja obveza transparentnosti i nediskriminacije u vezi s cijenama usluga koje su definirane na veleprodajnom tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, vođenje i prikaz računovodstvenih podataka posebno za tržište završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji, odvojeno od računovodstvenih podataka za ostale djelatnosti HT-a, a čime će se omogućiti transparentnost svih veleprodajnih cijena po kojima HT svoje usluge pruža ostalim operatorima, kao i transfernih naknada po kojima HT svoje usluge pruža svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

⁴⁵ Klasa: 130-01/06-01/09; Ur. broj: 376-11-18

HT pri ispunjavanju regulatorne obveze računovodstvenog razdvajanja mora osobito voditi računa o preporukama i smjernicama Europske komisije na području računovodstvenog razdvajanja.

***

Kako je gore i navedeno, HAKOM određuje HT-u regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja radi omogućavanja kontrole provođenja regulatornih obveza transparentnosti i nediskriminacije, a isto tako i radi onemogućavanja unakrsnog subvencioniranja između usluga koje HT nudi. Naime, HT je vertikalno integrirani operator zbog čega je vrlo važno imati kontrolu nad transfernim naknadama koje nudi svome maloprodajnom dijelu, a kako ne bi unakrsnim subvencioniranjem prenio značajnu tržišnu snagu s veleprodajnog tržišta završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji na pripadajuće maloprodajno tržište. Budući da se i veleprodajna i maloprodajna usluga nude unutar istog, vertikalno integriranog operatora, računovodstveno razdvajanje je jedini način kontrole kako bi se utvrdilo da operator ne vrši unakrsno subvencioniranje i time vertikalno prenosi značajnu tržišnu snagu.

Obveze koje HAKOM određuje operatoru sa značajnom tržišnom snagom moraju biti razmjerne koristima od ispunjenja određenih mu obveza. Iako postavljanje ove regulatorne obveze iziskuje dodatne troškove HT-a, HAKOM smatra da je korist od obveze koja se ogleda u onemogućavanju kršenja regulatorne obveze transparentnosti i nediskriminacije te sprečavanju unakrsnog subvencioniranja (jer one same za sebe to ne bi mogle), puno veća od troškova koji se tom obvezom nameću. Predmetnom regulatornom obvezom se samo provjerava usklađenost HT-a s ostalim regulatornim obvezama određenim ovim dokumentom.

Uzevši u obzir troškove implementacije računovodstvenog razdvajanja te koristi koje bi se na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenu javnu komunikacijsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji postigle implementacijom istog od strane alternativnih operatora, HAKOM, poštujući načelo razmjernosti, ne smatra opravdanim alternativnim operatorima sa značajnom tržišnom snagom odrediti regulatornu obvezu računovodstvenog razdvajanja.

8.4.5 Ostale regulatorne obveze koje bi HAKOM, na temelju ZEK-a, mogao propisati na tržištu završavanja (terminacije) poziva u određenoj nepokretnoj javnoj telefonskoj mreži koje se pruža na fiksnoj lokaciji

HAKOM je u 6. poglavlju ovog dokumenta naveo prepreku koja se odnosi na neopravdano korištenje informacija o konkurentima. Naime, za navedenu prepreku HAKOM ne treba odrediti operatorima sa značajnom tržišnom snagom regulatornu obvezu iz razloga što navedeno nije dozvoljeno neovisno o statusu operatora sa značajnom tržišnom snagom. Drugim riječima, niti jedan operator, neovisno ima li ili nema status operatora sa značajnom tržišnom snagom, ne smije neopravdano koristiti informacije o konkurentima. Navedeno je

propisano člankom 66. stavkom 3. ZEK-a koji jasno kaže da operatori, koji su od drugih operatora pribavili podatke prije, tijekom ili nakon postupka pregovaranja o međupovezivanju, mogu te podatke upotrijebiti isključivo u svrhe za koje su dostavljeni.

9 Prilozi

9.1 Prilog A - mišljenje Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja

9.2 Prilog B Komentari na utvrđivanje mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

9.3 Prilog C – komentari na analizu mjerodavnog tržišta i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave

9.4 Prilog D – komentari na regulatorne obveze koje je HAKOM nametnuo operatorima sa značajnom tržišnom snagom i osvrt HAKOM-a na navedene komentare

bit će omogućeno nakon završetka postupka javne rasprave